

PISANII SÂNGEORZENE

ALBA-IULIA

Poporul în jurul tribunelor.

1 Decembrie 1918

ANUL XIII, NR. 12(148), DECEMBRIE 2024

PISANII SÂNGEORZENE

Spiritualitate, Istorie și Tradiție

ANUL XIII, NR. 12(148), DECEMBRIE 2024

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române
Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<http://pisaniiisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: **Alba Iulia 1918, poporul prezent în jurul tribunelor** (Facebook)

COPERTA 2: **Harta României Mari** (Facebook)

COPERTA 3: **Sângeorz-Băi** - National Heritage Institute, Bucharest, Romania -
CC BY-SA.https://www.europeana.eu/item/1190/INP_postcards_4663

COPERTA 4: **Ioan Pagu – Cetățean de Onoare al județului Bistrița-Năsăud**

Cuprins

1 DECEMBRIE 1918

*** Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri.....6

DORIN DOLOGA

Unirea Transilvaniei cu România de la 1 Decembrie 1918.....17

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Dr. Laurențiu Oanea – activitatea desfășurată ca membru al Partidului Național

Român după anul 1918 oglindită în presa vremii.....19

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IRONIM MARȚIAN, ONISIM FILIPOIU

Un distins om al școlii Solomon Haliță (1859-1926).....24

I. L. NEPOS

O zi de toamnă.....32

DIN GRANIȚĂ

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Protocolul botezărilor din Parohia ortodoxă Năsăud în perioada 1908-1913.....35

*** *Adunarea generală anuală a Reuniunii învățătoresți „Mariana” din*

25 și 26 mai 1884.....42

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud.....46

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Corbii nu și-au schimbat culoarea peste noapte.....58

COMUNISM

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Ascensiunea lui Justinian Marina și îndepărtarea lui Irineu Mihălcescu prezentate

în memoriile lui Dudu Velicu și în ziarul Tribuna Românească.....60

1 DECEMBRIE 1918

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

I

1918, octombrie 31/noiembrie 13, Iași

Ministerul Afacerilor Străine¹

Domnul Solomon Haliță, aflător de mai mult timp la noi și care a dat probe de sincer devotament pentru cauza națională și de lealitate² sentimentelor sale, este însărcinat a se pune în raporturi cu Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Ungaria pentru a stabili, în înțelegere cu Domniile-Voastre, modalitățile în care Guvernul Român va trebui să vină în ajutorul fraților noștri în aceste momente grele pentru națiunea noastră.

Vă rog să binevoiți a-i acorda încrederea Domniilor-Voastre, fiind sigur că va corespunde în toate misiunii sale pentru binele obștesc.

Președintele Consiliului de Miniștri:

ss. General Coandă, L. S.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANBN), *Colecția Haliță Solomon*, d. 88, f.1; publicat la Iosif Uilăcan, *Granița Culturală*, Editura Nova Didactica, Bistrița, 2008, p. 201³.

II

1918, noiembrie 26, Sângeorz-Băi

Comandantul Gărzii Naționale Române Năsăud

Raportez că în Sângeorgiul-român⁴, garda națională română veche care a fost compusă din elemente dubii și de puțină încredere, plătită cu 40 coroane la zi, s-a desființat, iar în adunarea populară ținută la 24 luna aceasta s-a reorganizat, alegându-se 20 inși toți oameni cinstiți, în care aveam toată încrederea. Plata lor de aici înainte este de 20 coroane pe ziua în care îndeplinesc serviciul.

Afară de această gardă, s-a reorganizat și Sfatul Național Român. Din acest sfat s-a ales o

¹ Păstrat sub formă de copie

² Loialitatea.

³ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud – Contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018, p. 138.

⁴ Sângeorz-Băi.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

comisie permanentă, constatatoare din 12 membri a căror menire este să pertracteze și hotărască în cazuri urgente și zilnice.

Raportez mai departe că e nedumerire în ceea ce privește plata gardiștilor nedispunând comuna nici de bani, nici de izvor din care s-ar putea acoperi cheltuielile.

Garda e neînarmată. Nu dispunem nici de-o armă. În comună, ce e drept, sunt arme, dar cei ce le au, nu se învoiesc a le preda.

Rog cu toată încrederea Comandantul Gărzii Naționale Române din Năsăud să binevoiască a-mi lua acest raport la cunoștință iar în ceea ce privește plățirea gardiștilor, a-mi da informațiile și îndrumările de lipsă.

Rog apoi Comandamentul să binevoiască a-mi pune la dispoziție baremi 10 puști cu muniția de lipsă, cu ajutorul cărora să putem purcede la adunarea armelor din sat și la dezarmarea unor persoane care înarmate fiind, se dedau la fapte rele.

Afară de câteva furturi mici și înspăimântarea cu vorbe a jidanilor din comună, în comuna (sic!) noastră nu s-au întâmplat lucruri mai mari. Starea comunei în general este liniștită.

Sângeorgiul-Român, la 26 noiembrie 1918.

ss. indescifrabil.

Comandantul Gărzii Naționale Române.

SJANBN, *Colecția Marțian Iulian*, d. II/6/2, f. 13, publicat la Alexandru Porțeanu, *Documente privind lupta revoluționară a maselor din județul Bistrița-Năsăud pentru unirea Transilvaniei cu România*, doc. 32, p. 134-135¹.

III

1918, noiembrie 27, Năsăud

Proces-verbal

Nr. 4-1918.

R[euniunea] M[ariana]

luat în adunarea generală extraordinară a reuniunii învățătoresți gr-cat. „Mariana” din Năsăud, ținută la 27 noiembrie st. n. 1918, sub prezidiul președintelui Alexandru Haliță, vicar for². episcopesc, fiind ca secretar Macedon Linul.

Prezenți următorii învățători și învățătoare:

Ignățiu Seni, Virginia Grivase Macedon Ciuta, Damian Nechiti, Nechita Cotuțiu, Maxim Lupoai, Iustin Sohorca, Maxim Buia, Gregoriu Neamțu, Ioan Marcu, George Mihalca, Teodor Irimieș, Mihail Cotul, Onisim Sas, Ioan S. Pavelea, George Sermeșan, Dumitru Irini, Ioan Drăgan, Silvestru Mureșian, Ion Mureșian, Anton Petri, Ioan Borșoiu, Constantin Partene și Teodor Drăgan.

În comisia verificatoare a procesului-verbal se aleg membrii: Virginia Grivase, Macedon Ciuta, Dumitru Irini și Ioan Borșoiu.

Obiectul unic: alegerea doi membri, care în calitate de delegați să reprezinte această reuniune la Marea Adunare a națiunii române din Ungaria și Transilvania, convocată pe ziua de 1 Decembrie st. n. 1918 la Alba-Iulia.

1. Președintele adunării salută cu bucurie membrii întruniți în adunarea generală după o

¹ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *op. cit.*, p. 182.

² Vicar foraneu; denumire locală pentru desemnarea conducătorului Vicariatului Rodnei – n. ed.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

despărțire tristă și dureroasă de aproape 5 ani, în care timp suferințele trupești și sufletești ale neamului nostru românesc au ajuns la culme.

Describe în scurte cuvinte evenimentele mari, istorice, ce se petrec sub ochii noștri și arată partea de muncă și suferințe ce a îndurat învățătorimea română în luptele spre libertate și cultură națională.

După care pune la ordinea zilei alegerea a doi delegați din sânul adunării generale, care în conformitate cu punctul 7 al convocării, vor reprezenta reuniunea la Marea Adunare națională de la Alba-Iulia.

Ad. 1. Adunarea generală delegă cu unanimitate prin aclamațiune, a reprezenta reuniunea învățătorescă „Mariana” la Marea Adunare națională de la Alba-Iulia, convocată pe 28 Noemvrie/1 Decembrie a.c. pe membrii: Macedon Linul, învățător și școala primară din Năsăud și Ioan Marcu, învățător la școala primară din Sîngeorzul român¹.

Acest proces-verbal s-a luat în 3 exemplare originale, dintre care câte unul servește de credențional la mâna fiecărui delegat, iar al treilea exemplar s-a depus în arhiva reuniunii învățătoresci „Mariana”.

Nemaifiind alte obiecte, procesul-verbal se încheie, verifică și subscie.

D. c. m. s.

Alexandru Haliță, președinte; Macedon Linul, secretar. S-a citit și verificat: Virginia Grivase, Macedon Ciuta, Dumitru Irini, Ioan Boroșiu.

Sigiliu.

1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989., vol. X, doc. 1.022, p. 54-55².

IV

1918, noiembrie 27, Năsăud

Credențional

Subsemnații adevărim, că în cercul electoral al Năsăudului din comitatul Bistrița-Năsăud s-au ales azi ca delegați ai acestui cerc electoral d-nii: Eliseu Dan, protopop onorar în [Susenii Bârgăului], Ioan Păcurariu, prof. gim. În Năsăud, Dr. Victor Onișor, avocat în Bistrița, Dr. Laurențiu Oanea, avocat în Rodna Veche și Ioan Catarig Zăgrean, proprietar mic în Năsăud. Membri supleanți: Victor Motogna, în Năsăud, Valer Vârtic, în Mocod, cu unanimitate de voturi.

Drept-ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, care eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan.

Dat în colegiul electoral al cercului electoral Năsăud ținut în ziua de 27 noiembrie 1918.

Alexandru Haliță, președinte; Victor Motogna, notar; Iulian Ciorba, Maieru; Ilarion Botin [Blăjenii de Jos]; Leon Mihăiesc, Salva; Eliseu Dan, Borgosuseni; Victor Fetti, subloc., Suplaiu; Vasile Coșbuc, Parva; Mihail Catul, Șanț; Ion Zinveliu, Zagra; Dr. A. Buzdug [Josenii Bârgăului]; Crăciun Băloi [Rusu Bârgăului]; Iustin Sohorca, Sâng[eorzul] Român; Macedon Mănarță[Prundu

¹ Sângeorz-Băi.

² Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *op. cit.*, p. 314-315.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

Bîrgăului]; Ioan Buzdug [Mijlocenii Bîrgăului]; Vasile Candale, Poiana; Dr. Emil Precup, Rebrîșoara; Ioan Belciug, Prislop; George Vârtic, Mocod; Ștefan Șerban, Telciu; Gavril Puica, Caila; Vasile Chiffa [Blăjenii de Sus]; Ioan Șerban, Năsăud; Maxim Buia, Ilva Mică; Olimpiu Chitta [Bistrița Bîrgăului]; Emil Dumitru, Romuli; Simion Pop, Rodna Veche; Ion Sitariți, Măgura¹; Marcu Boca², Ilva Mare; Ioan Neamțiu, Feldru; George Coșbuc, Hordou; Ion Pop, Lunca³; Octavian Bulbuc, Mintiu; George Rancu; Pop Iosub, Runc⁴; Octavian Bulbuc, Mintiu; George Manciu, Nicolae Pop, Nimigea [de Jos]⁵; George Sermeșan, Mititei; Ioan Istrate, Nepos; Florin [Poienile Zagrei]; Teofil Rotariu Rebra mare⁶; Iuliu Belciug, Nimigea rom⁷.

1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989., vol. X, doc. 104, p. 79-80⁸.

V

1918, noiembrie 29, Sângeorgiul Român.

Credențional

Nr. 21-1918.

Prin aceasta se adevărește că Nistor Gabor, Grigore Lupoai, Alexandru Alexi, Al. Mărcuș și Al. Alexi, toți locuitori în Sângeorgiul român, în adunarea poporală ținută la 24 noiembrie 1918 s-au proclamat și ales, ca să reprezinte comuna la marea adunare românească din Alba-Iulia, se seva ținea la 1 Decembrie 1918.

Conducător acestei deputațiuni cu toată dragostea să aclamează părintele preot Aurel Șorobetea și Pompei Demian, învățător.

Sângeorgiul-român, la 29 noiembrie 1918.

Iustin Sohorca, subl[oco]t[enent]; Oproaie Gavrilă, pr[imar]
com[unal].

1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989., vol. VIII, doc. 114, p. 83⁹.

VI

1923,

octombrie

27,

Bistrița

Iubite Kirițescu,

Din materialul ce-ți trimit, utilizează ceea ce crezi că poate intra în cadrul lucrării tale, ce-

¹ Măgura Ilvei.

² Numele se repetă – n. ed.

³ Lunca Ilvei.

⁴ Runcu Salvei.

⁵ Înclinăm să credem că e Nimigea de Sus, locuită majoritar de români, față de Nimigea de Jos, cu preponderență a locuitorilor de etnie maghiară – n. ed.

⁶ Rebra.

⁷ Nimigea de Sus.

⁸ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *op. cit.*, p. 316-317.

⁹ *Ibidem*, p. 329.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

ea ce crezi că poate servi la ilustrarea unei pagini a evenimentelor cari au precedat unirea și a împrejurărilor în cari s-a înfăptuit actul unirii.

Nu toate documentele poartă dată și semnătură. Explicație: În cazul dea cădea în mâna dușmanilor noștri, să fim puși, mai mult sau mai puțin la adăpost (s. ed.). Am numerotat actele în ordine cronologică.

Ca prim document de ceea ce s-a lucrat la Iași, pentru refugiați, îți trimit și Darea de seamă despre activitatea desfășurată de Comitetul de sub patronajul M.S. Reginei, însă numai până la 31 martie 1917, când însărcinarea de secretar-casier a fost dată Dlui. C. Sporea profesor la Iași, astăzi director al Școlii Normale din Deva, eu fiind trimis cu altă însărcinare în Rusia. Comitetul și-a continuat și mai departe activitatea sa, până la trimiterea refugiaților la căminurile lor.

În toamna anului 1918 era mare nedumerire în Iași de cele ce se petrec în Ardeal. Noi cei de origine din Ardeal aveam zilnic consfătuiri și părerea predominantă era că trebuie să ne convingem în mod pozitiv de starea reală de lucruri, de intențiile pe care le are Comitetul Partidului Național și capii bisericilor românești, deoarece știrile ce primeam de la refugiați care reușeau a trece peste hotar erau contradictorii: ba că se va proclama autonomia Ardealului, ba că se va proclama republica, etc. etc.

Se luase chiar hotărârea ca să plecăm câțiva în Ardeal, prin diferite puncte ale graniței, spre a aduce știri pozitive. Întreprinderea nu era ușoară și nu era fără primejdii, deoarece în Ardeal izbucnise revoluția. Mai trebuiau și bani.

Eu țineam pe D-l. Brăteanu în curent cu tot ce se discuta în comitetul ardelenesc, format pentru scopul arătat mai sus.

În ultimele zile din octombrie la una din audiențele pe care am avut-o la domnul Brătianu, i-am declarat că m-am hotărât a înfrunta orice primejdie și a pleca în Ardeal, spre a mă pune în contact cu membri Comitetului Național, având cunoștință personală cu cei mai mulți din ei și a-i determina să nu întârzie cu pregătirea lucrărilor pentru proclamarea unirii Ardealului cu Statul Român.

La 31 octombrie am fost chemat la locuința domnului Brătianu unde se aflau domnul general Coandă, prim ministru și domnul general Voitoianu (Văitoianu - s. ed.). Mi s-au pus la dispoziție două automobile militare și o camionetă pentru rezervă de benzină; mi s-a încredințat suma de 200.000 lei, pentru a o preda Comitetului Partidului Național, mi s-a dat o adresă pentru C[onsiliul].N[ățional]. (No. I) și d-l. Brătianu mi-a dat, pentru Comitetul Național o scrisoare (No. II), iar la 1 noiembrie, ora 31/2 am plecat, întovărașit de d-l. Dr. Bordea (astăzi directorul general al Serviciului Sanitar) și de trei ardeleni, între care Dr. I. Boieru, (avocat în Turda, astăzi deputat liberal) ofițer voluntar din legiunea ardeleană formată din prizonierii sosiți la Iași din Rusia.

Am luat drumul către Dorna Bucovinei prin Târgu-Frumos – Strunga¹. Deja la Târgu Frumos se întuneca-se de-a binele. Ninsorea care începu-se încă din Iași, se întetea mereu și sufla un crivăț cumplit. Pe la ora 7 la o cotitură a drumului în pantă, în apropiere de satul Mirosălăvești², primul automobil în care era Dr. Bordea s-a răsturnat în șanț. Dr. Bordea a fost prins sub mașină. Cu multă greutate l-am putut scoate. Avea leziuni la față și se plângea de mari dureri interne și la coaste, sângera pe gură și pe nas. Această nenorocită întâmplare ne-a silit să ne abatem către Pașcani, singura localitate mai apropiată unde puteam spera ajutor medical. Târziu noaptea am ajuns la Pașcani. Spre norocul nostru am găsit acolo pe Dr. Mârzescu (fratele ministrului) care a dat bolnavului toată îngrijirea, asigurându-mă că nu-i nimic grav, și că în trei-patru zile Dr. Bordea mă va putea însoți mai departe.

La 5 noiembrie am plecat către Dorna. Se pusese iarnă și ninsorea nu contenea. Munții

¹ Localitate în apropierea orașului Târgu-Frumos, județul Iași.

² Localitate în județul Iași.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

spre Ardeal i-am trecut cu mare greutate. Din cauza zăpezii înaintam încet și am fost silit a urca mașinile cu boii, la pantele mari de la vârful muntelui. N-aveam însă timp de pierdut și cu orice jertfe și riscuri, trebuia să merg înainte, ca să pot ajunge cât mai degrabă la Dej, unde știam că locuiește d-l. Dr. Teodor Mihali, președintele Comitetului Național. La 7 noiembrie seara am ajuns la Dej, luând cu mine, din Bistrița pe Gavrilă Tripon și Victor Onișor, membrii în Comitetul Național. Pe Mihali l-am găsit acasă. Imediat am trimis o mașină după Al. Vaida, la Olpret¹. Cu aceștia și cu avocatul Micșa, președintele Consiliului național local, am ținut prima consfătuire, în urma căreia am expediat pe I. Boieru la Iași, cu primul raport (Nr. III). Menționez că drumurile nu erau deloc sigure. Jandarmii unguri erau încă la posturile lor. Se formau garde naționale ungurești și românești din soldații ce se înapoiau de pe fronturi. Cele românești, unde puteau, dezarmau pe jandarmi. Dese conflicte între garde. Numeroși agenți trimiși din Pesta, cutreierau orașele și satele pentru propagandă în favoarea republicii ungurești.

În consfătuirea ce am avut la Dej, m-am convins că între membrii Comitetului ce se aflau aici și la Cluj, unde am plecat peste 3 zile (după ce văzusem și pe episcopul Gherlei) nu era stabilit nimic definitiv. O completă dezorientare. Toți vedeau că trebuie să se ia o hotărâre cât mai în grabă, dar care?

De la Arad, unde erau alți membri ai Comitetului Național, aveam vești că ar fi de părere să se proclame autonomia Ardealului.

Suma de 200.000 lei și automobilele le-am pus la dispoziția lui Mihali și Vaida, contra adeverință, acest lucru rămâne, bineînțeles sub toată discreția. Ți-l comunic ție, pentru știința ta personală.

Față de aceste stări de lucruri am trimis un curier la Arad cu scrisoarea Nr. IV și cu instrucțiuni verbale, în sensul de-a determina pe cei de la Arad, Sibiu și Blaj ca să se lucreze de acord cu cei din nordul Ardealului; să se fixeze ziua de 1 decembrie pentru Adunarea Națională, hotărând ca loc al Adunării, istorica Alba-Iulia. Stăruiam ca să nu se facă acte pripite, până nu vom avea siguranța și garanția, că vom fi la adăpost de orice agresiune, sub protecția armatei pe care o cerusem (Nr. III) și pe care o așteptam.

Nu-ți mai istorisesc despre alte demersuri pe care le-am luat la Cluj și în alte centre, deși fiecare își are importanța lui. Mă grăbesc să nu te pun prea mult în întârziere. Din actele ce-ți trimit îți vei putea face o idee generală.

La Alba-Iulia, în prezența Adunării Naționale și până târziu noaptea, am căutat să conving pe membri Comitetului Național ca se renunțe de a face să se aclame o proclamație, cu tot felul de angajamente față de minorități, demonstrându-le că nu e logic, ca o provincie, ca parte din viitorul întreg să ia angajamente pentru întreg; că nu e nici politic, deoarece nu se poate prevedea, dacă acele angajamente vor conveni viitoarei politici a statului întregit; să renunțe la autonomia provizorie.

Ceream să se proclame pur și simplu Unirea cu România așa cum făcuseră basarabenii și bucovinenii. Parte din membrii Comitetului s-au lăsat convinși. N-am reușit însă a înfrânge intransigența lui Goldiș care redactase proiectul de proclamație, sprijinit mai ales de Vaida. Maniu, ca totdeauna, nehotărât, nu voia să ia o atitudine precisă, mai ales că avea și interesul de-a nu-și înstrăina simpatiile, în vederea alegerii sale ca președinte al Consiliului Dirigent, căci în culise era hotărâtă decapitarea lui Mihali (s. ed.).

Despre decursul Adunării, îți trimit, în traducere, aprecierile unei gazete ungurești, „Araadi Közlöny”, (Nr. IX).

La 6 decembrie găsindu-mă la Cluj, primind raportul (Nr. IX) și văzând ticăloșiile pe care le făceau ungurii, am redactat un raport, cerând președintelui Consiliului Național din Cluj, Emil

¹ Bobâlna.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

Hațegan să-l admită ca din partea sa, către comandantul armatei de ocupație din Bistrița (Nr. XII).

Îți mai trimit câteva foi volante, din acele ce să distribuiau cu zecile de mii prin toate orașele și satele, și în traducere un prețios document (Nr. XVIII) din 1711, scos la iveală astăzi din arhivele orașului Târgu-Mureș de actualul primar Dandea. Poate și acesta îți va servi la ceva.

Pentru orice lămuriri îți stau la dispoziție.

Cu prietenești salutări.
S[olomon] Haliță

SJANBN, *Colecția Haliță Solomon*, d. 88, ff. 2-5; 8-16, publicat la Iosif Uilăcan, *Granița Culturală*, Bistrița, Editura Nova Didactica, 2008, p. 197-201¹.

VII

1959, iulie 31

Memorii din 1918

Comuna Sângeorz – Băi

În 10 noiembrie, după masă, am predicat poporului într-o sală spațioasă a școalei unde era adunat poporul. Notez că seara am fost informat despre tot ce s-a întâmplat în comună de către învățătorul director Marcu Ioan, un strănepot al lui Avram Iancu, și de învățătorul Iepurean.

Ei mi-au comunicat vestea tristă că în loc să fie jefuiți și alungați evreii, conducătorii și fruntașii comunei, în frunte cu economul Mărcuș (tatăl profesorului Mărcuș Emil), au devastat hotelul comunal, ducând toată mobila, lămpile, etc.

După ce le-am vorbit despre norocul ce s-a revărsat și asupra neamului nostru și ca să ne învrednicim înaintea neamurilor mari care ne-au dat libertatea, trebuie să ne arătăm vrednici de darul lor prin faptul că ne știm organiza și asculta de conducătorii noștri. Am amintit apoi și despre devastarea hotelului, zicând că fruntașii bine au făcut, că au dus mobila, vesela și albiturile, urmând ca la timpul său să le restituie pe toate, întrucât hotelul este proprietatea comunei lor. Dar mai târziu m-am convins, că nici unul nu a restituit nimic.

Mărcuș a dus toate albiturile și vesela la feciorul său, profesor Mărcuș Emil, în Năsăud, dar acesta nu a avut noroc de ele, întrucât venind un puvoi mare a Văii Caselor, apa a străbătut și în camerele profesorului, potmolindu-i² toată mobila și lămpile, așa că praf s-a făcut [nu] numai de cele primite de la tatăl său, ci și toate lucrurile ce le poseda de mai înainte. În Sângeorz Băi, asemenea, s-a organizat Garda Națională pusă sub conducerea lui Sonea Leonida, care în concordanță cu intelectualii și cu întreg poporul a depus jurământul pentru România Mare. Peste noapte am dormit cu în vila lui Solomon Haliță de la borcut, care a rămas intactă. Notez că și în Sângeorz au rămas în comună toți intelectualii, preoții, notarul și învățătorii. [...].

Din Iași i s-a comunicat că noi să așteptăm trenul care aduce pe Onciu Aurel. Cu acest tren special am călătorit toți la Iași, unde ne așteptau la gară toți șefii de partide și intelectualitatea din Iași. Între aceștia am remarcat pe prefectul jud. Iași, Haliță Solomon, pe nepotul său farmacistul col. Marica Emil, pe Cantacuzino, pe Moldovan Leonte. De aici am fost conduși în Piața Cuza-Vodă, unde am fost ridicați pe podul statuii și, aici, Solomon Haliță a ținut o vorbire

¹ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *op. cit.*, p. 357-360.

² Inundându-i. Este vorba de marea inundație din anul 1922, când mai multe persoane au murit înecate, iar multe locuințe au fost distruse de revărsarea pârâului Valea Caselor.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

fulminantă arătându-ne mulțimii ca pe niște eroi, laudând curajul nostru, care am străbătut printre dușmanii de veacuri, împlinindu-ne misiunea de a duce la cunoștința fraților noștri ardeleni, că nu-i vom uita și vom face tot posibilul pentru a-i elibera de sub călcâiul călăilor de până acum. De aici am fost conduși la ministrul-președinte, căruia d-l. Boeriu i-a predat plicul cu mesajul adus din Ardeal. Am fost apoi prezentați lui Conu Alecu Constantinescu, unde erau adunați mulți generali (Popovici, Angelescu Paul, în a cărei divizie am servit ca voluntar atât d-l. Boeriu cât și eu), apoi am fost conduși la Ionel Brătianu.

Pretutindeni am narat peripețiile prin care am trecut, călătorind mai mult în timpul nopții.

După câteva zile s-a ținut Consiliul de Coroană, la care au luat parte pe lângă membrii guvernului, toți generalii din localitate precum și toți funcționarii superiori și profesorii universitari. În acest consiliu a fost invitat și Solomon Haliță. În acest consiliu s-a hotărât apoi mobilizarea a doua. Până se va face mobilizarea trebuie să se trimită cineva în Ardeal, ca să converseze cu frunțașii ardeleni, ce să pună în mișcare lumea românească, pentru a se aduna la Alba Iulia pentru ziua de 1 decembrie, unde să se proclame unirea Ardealului cu Patria Mamă.

S-a pus întrebarea cine se prezintă de bună voie să plece în Ardeal și să pună în mișcare pe corifeii și poporul român. Atunci s-a sculat Solomon Haliță, căruia i s-au pus în vedere primejdiile la care se poate aștepta și atacurile dușmanului secular, dar unchiul d-tale, cum mi-a spus chiar și d-sa, a răspuns că deși prevede greutățile și primejdiile ce vor trebui învinse, sau atacurile care pot să-l nimicească, de-oarece nu are familie, pierderile lui nu vor fi așa de mari. La aceasta, regele l-a sărutat pe frunte și, astfel, a fost încredințat să ducă mesajul ardelenilor.

Lui Solomon Haliță i s-a alăturat și dr. Bordea medic. Iar noi 3 ca însoțitori și oameni de legătură între noua comisie și conducătorii ardelenilor pentru organizarea gărzilor naționale.

La plecarea noastră în Ardeal peste Măgura Calului spre Bistrița ni s-a pus la dispoziția celor amintiți mai sus 2 (două) automobile și o camionetă încărcată cu benzină, alimente, etc.

Când eram gata de plecare sosește și dr. Oanea Laurențiu avocat cu al doilea mesaj de la dr. Mihali, care credea că primul mesaj nu a putut ajunge la destinație. Dr. Oanea a predat mesajul primului-ministru și, imediat, s-a atașat nouă, care eram gata să plecăm în Ardeal.

Bătrânul Solomon Haliță a primit misiunea, apoi un pașaport francez și unul englez, cu care putea să străbată în Ardeal, precum și bani pentru a pune în mișcare lumea românească pregătind adunarea generală de la Alba Iulia și punerea în congruență a celor 4 factori principali din Ardeal, Sibiu, Dej și Arad.

În 22 noiembrie 1918 misionarii de mai sus au ajuns înainte de masă în Bistrița, în cursul venirii, un post de jandarmi de pe Măgura Calului din Tihuța a pușcat după automobil, dar nu s-a înregistrat nici o stricăciune. Ajunși în Bistrița s-au oprit înaintarea cazarmii, unde era sediul voluntarilor români, precum și biroul acestora.

Fiind înștiințat am ieșit în întâmpinarea unchiului S. Haliță, spunând că aici noi românii suntem stăpânii absoluți. Suindu-mă în automobilul unchiului i-am dus la mine acasă. Ajunși acasă după ce au fost toți ospătați, la cererea unchiului au adus pe dr. Tripon cu care s-a sfătuit împreună. După masă au plecat cu toții la Dej. În Beclean, o patrulă ungurească a pușcat după ei, dar nu s-a întâmplat nici un incident. La Dej au conferit cu dr. Mihali și dr. Vaida Voievod, de-acolo au plecat la Gherla, unde s-au sfătuit cu episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, care trebuia să citească la 1 decembrie 1918 (în Alba Iulia) declarația unirii Ardealului cu România.

La Cluj s-au întreținut cu dr. Hațiegan Em. și cu dr. Iulian Pop, primarul orașului. Din Cluj au plecat la Blaj, unde s-a întâlnit cu dr. Iuliu Maniu și apoi au plecat la Arad, la dr. Vasile Goldiș, pretutindeni punând la cale marea adunare ce trebuia să se țină în Alba Iulia la 1 decembrie 1918. [...].

Cluj, 31 iulie 1959, Delavărarea¹.

¹ Pseudonimul lui Petru Tofan.

*Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri*SJANBN, Colecția Ghițan Teodor, d. 3, f. 1-76¹.

VIII

1938, iulie 25, Sângeorz-Băi

Tablou
cu locuitorii comunei care în 1918/1919 au făcut parte din Gărzile Naționale

Nr. crt.	Numele și prenumele	Gradul în armata austro-ungară	Funcțiunea în Garda Națională	Starea socială actuală	Adresa (Domiciliul)	Observații
1.	Sohorca Iustin	Sublocotenent în rezervă	Comandant	Învățător și director pensionar	Sângeorz-Băi	-
2.	Sohorca Sabin	Sergent	Ajutor de comandant	-	Sângeorz-Băi	-
3.	Jarda Varnava	Plutonier	Șef de grupă	-	-	mort
4.	Oproaie Gavrilă	Plutonier	Șef de grupă	-	-	mort
5.	Maxim Nicolai G.	Plutonier	Șef de grupă	agricultor	Sângeorz-Băi	-
6.	Anton Traian	Sergent	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
7.	Ciobotar Maxim	Sergent	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
8.	Cicedea George	Caporal	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
9.	Joja Dănilă	Caporal	gardist	funcționar	Sângeorz-Băi	-
10.	Mărcuș Leon	Caporal	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
11.	Jarda Vas. Maxim	Caporal	gardist	-	-	mort
12.	Sohorca Anton	Soldat	ordonanță	agricultor	Sângeorz-Băi	mort
13.	Râmbulea I. Alexa	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
14.	Joja Gherasim	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
15.	Șpaimoc V. Ioan	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
16.	Buia Ilie	Soldat	gardist	-	-	mort
17.	Sohorca A. Emil	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
18.	Dobzeu Maxim	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
19.	Gabor Ilie	Soldat	gardist	-	-	mort
20.	Lupșor Ioan	Soldat	gardist	-	-	mort
21.	Rezvanță Vasile	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-
22.	Grec Petru	Soldat	gardist	agricultor	Sângeorz-Băi	-

¹ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *op. cit.*, p. 498; p. 511-512 și p. 520-522.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

Exactitatea acestui tablou se certifică de noi.

Sângeorz-Băi, la 25 iulie 1938.

Notar,
ss indescifrabil.

SJANBN, fond *Prefectura județului Năsăud* - nr. bază, d. 1789/1940, f. 254¹.

IX

<1936>, <f. l.>

Pr[imită]. 4 XII 1936²
Uniunea Foștilor Voluntari
Cluj, str. Avram Iancu, 2

Tablou suplimentar³
despre voluntarii din Sângeorz-Băi propuși pentru decorație

Nr. crt.	Numele și prenumele	Gradul militar	Proveniența	Ocupațiunea
1.	Hâruța George	plutonier	Italia	agricultor
2.	Lupoaie Alex. L. G.	sergent	Italia	agricultor
3.	Joja Alex. L. Maxim	caporal	Italia	agricultor
4.	Ciobotar Ioan I. c.	caporal	Italia	agricultor
5.	Procope I. Partene	caporal	Siberia	agricultor
6.	Lucian Ioan I. Ilie	caporal	Siberia	agricultor
7.	Hâruța Maxim I. Al.	soldat	Italia	agricultor
8.	Costan Ștefan	soldat	Italia	agricultor
9.	Haliță Ioan I. Al.	soldat	Italia	agricultor
10.	Mutu Macidon	soldat	Rusia	Lucr. CFR
11.	Andronesi P. Ioan	soldat	Rusia	agricultor
12.	Buia Ioan I. Precup	soldat	Rusia	agricultor
13.	Huluduc Gh. Maței	soldat	Rusia	agricultor
14.	Strugar Flore I. Gh.	soldat	Rusia	agricultor
15.	Pop Flore I. Ștefan	soldat	Rusia	agricultor
16.	Lazăr Arsene a Lazăr	soldat	Rusia	agricultor
17.	Olar Alexandru	soldat	Rusia	agricultor
18.	Tahăș Alexandru a Luchi	soldat	Rusia	agricultor
19.	Cristurean Emanuil	soldat	Italia	agricultor
20.	Răzvanță Todor	soldat	Italia	agricultor
21.	Sohorca Ioan I. Sim.	soldat	Italia	agricultor

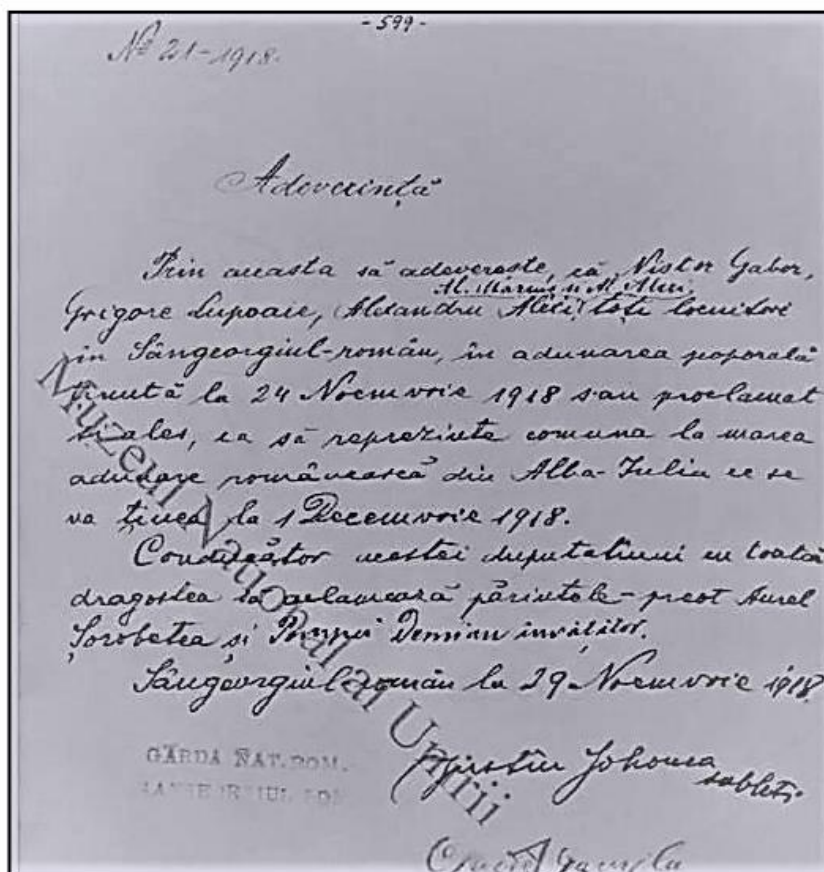
¹ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), *op. cit.*, p. 642-643.

² Notiță cu creionul.

³ Tabel întocmit de președinte Dumitru Nacu, locotenent în retragere.

Documente privind implicarea sângeorzenilor în actul Marii Uniri

SJANBN, fond Prefectura județului Năsăud, colecția Nacu Dumitru, d. 1, ff.1-7¹.

¹ Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), op. cit., p. 742 și p. 747-748, poz. 101-121.

UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA DE LA 1 DECEMBRIE 1918

DORIN DOLOGA

Primul Război Mondial a debutat cu atacul Austro-Ungariei asupra Serbiei, urmare a atentatului asupra lui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Imperiului austro-ungar. Deși atentatul a fost pus la cale și executat de o organizație clandestină sârbă, Mâna neagră, autorul moral este încă ocultat.

În primii doi ani de război România și-a declarat neutralitatea, o neutralitate pasivă. Guvernul regal român, având în vedere slaba dezvoltare industrială a țării, a bugetelor extrem de sărace, a faptului că țara era izolată, înconjurată de dușmani, care toți râvneau la o bucată din teritoriul românesc, nu a fost în măsură să pregătească armata pentru războiul la care urma să participe și România.

Aprovizionarea României cu armament, muniție, echipament militar avea o singură rută, prin Marea Neagră, rută care era certă, dar care nu a putut fi folosită decât sporadic și pe care au fost transportate cantități mici, întrucât furnizorii tradiționali, Franța și Marea Britanie, nu erau în stare să-și asigure necesarul lor de muniție și armament pentru ducerea războiului.

După intrarea României în război s-a deschis o nouă rută, prin Arhanghelsk, extrem de lungă și primejdioasă. De acolo, din port, armele și muniția erau încărcate în trenuri rusești și trimise spre România. În haosul războiului și a organizării lamentabile a Imperiului rus, o bună parte din vagoane s-au rătăcit cu voie sau întâmplător, în România ajungând o parte mică din ceea ce Franța cu extraordinară mărinimie a furnizat țării noastre.

În aceste condiții a urmat războiul din 1916, cu pierderea Munteniei și a Dobrogei, cu dezastrul de la Turtucaia, cu retragerea dezastruoasă în condiții de iarnă în Moldova, cu pierderea unor mari cantități de armament și muniție de către armata română. După ieșirea Rusiei din război a urmat Pacea de la București, România fiind umilită de Tripla Alianță. Situația a fost salvată de regele Ferdinand, care a refuzat ratificarea tratatului de pace. Acesta a fost semnat de către Alexandru Marghiloman, un filogerman declarat, dar un mare român, care a încercat în condițiile dificile în care se afla țara să limiteze dimensiunile dezastrului.

Pe frontul de vest, după sosirea trupelor americane, acomodarea cu câmpul de luptă și cu tacticile războiului de tranșee, balanța a înclinat în favoarea trupelor Antantei. Această situație a dus la atenuarea consecințelor Tratatului de la București, iar în condițiile degingoladei din armata rusă cauzată de revoluția bolșevică, s-au creat condițiile favorabile unirii Basarabiei cu România. Datorită faptului că trupele ruse aveau o valoare combativă tot mai redusă, s-au înregistrat înfrângeri umilitoare de către aceasta, cauzate de trupele germane. Pe acest fundat s-a încheiat tratatul de la Brest Litovsk, semnat de către guvernul bolșevic în condiții umilitoare pentru Rusia, Germania controlând teritorii întinse din Ucraina.

Cu toate acestea, datorită victoriilor dobândite de trupele Antantei pe frontul occidental, trupele Triplei Alianțe au suferit înfrângeri. În aceste condiții complexe cauzate de pierderile suferite în timpul luptelor de armata austro-ungară, a presiunilor din Imperiul austro-ungar datorită naționalităților care începeau să se miște, s-a produs unificarea Bucovinei cu România.

Având în vedere situația politică și militară a Germaniei, Austro-Ungariei și Turciei guvernul român a trimis politicieni și specialiști din Vechiul Regat în Transilvania pentru a in-

tra în contact cu fruntașii Partidului Național Român, pe care i-au pregătit, coordonând activitatea fruntașilor ardeleni în vederea unirii Transilvaniei cu țara.

În Imperiul austro-ungar numărul jandarmilor, polițiștilor și militarilor era redus, datorită resurselor financiare insuficiente și acelea prost administrate, astfel încât aceștia nu puteau asigura ordinea în imperiul marcat de mișcările naționale. În anul 1860 armata Imperiului habsburgic însuma 306.000 de oameni, în timp ce armata franceză număra 608.000 de oameni, iar armata rusă avea 826.000 de oameni¹. Astfel, armata habsburgică era de două ori mai mică decât cea franceză și aproape de trei ori mai mică decât cea rusă. Administrația militară austriacă era considerată coruptă și ineficientă chiar după standardele de la jumătatea secolului al XIX-lea, sumele de bani alocate armatei nefiind foarte bine cheltuite².

În aceste condiții s-a încheiat dualismul austro-ungar din anul 1867, prin care împăratul austriac a renunțat la jumătatea estică a imperiului în favoarea Ungariei. Cu toate acestea situația armatei austro-ungare nu s-a îmbunătățit semnificativ atunci și chiar s-a înrăutățit până la începutul Primului Război Mondial. Astfel, în anul 1880 armata austro-ungară număra 346.000 de oameni, în timp ce armata rusă dispunea de 791.000 de militari, iar în anul 1914 armata austro-ungară număra 246.000 de oameni, în vreme ce armata rusă avea 1.352.000 de oameni³. Armata austro-ungară avea nu numai o dimensiune redusă numeric, ci și probleme de ordin calitativ. Din cauza lipsei de fonduri, doar 30 % din efective erau recrutate, mulți soldați fiind trimiși în „permisie permanentă” sau au făcut instrucție doar opt luni. Sistemul militar austro-ungar nu era unul orientat să producă mase de rezerve competente pe timp de război. În ceea ce privește armele, în special artileria, erau învechite și mult prea puține⁴. În anul 1914 cheltuielile militare ale Austro-Ungariei reprezentau un sfert față de cele ale Rusiei⁵.

Datorită înfrângerilor militare suferite și a mișcărilor naționale interne, în toamna anului 1918 Imperiul austro-ungar s-a prăbușit. Cea care a pus capăt monahiei austro-ungare a fost Ungaria, care la 22 octombrie 1918 s-a declarat independentă, nemiarecunoscând decât unirea personală cu Austria, în persoana împăratului, ca rege al Ungariei⁶.

Din fericire, în acea perioadă în care popoarele din fosta monarhie le apărea posibilitatea de a-și crea un stat național, românii transilvăneni aveau oameni politici de valoare. Cei mai importanți dintre aceștia erau Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român, Teodor Mihali, președintele Comitetului Executiv al Partidului Național Român, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop și Alexandru Vaida Voievod. Aceștia au fost principalii organizatori ai acțiunilor care au dus la Unirea de la 1 decembrie 1918.

Ca urmare a Unirii de la 1 decembrie 1918 România întregită a ajuns să-i cuprindă pe toți românii. Noul stat avea un potențial uman și industrial net superior față de România anului 1916. Românii din Transilvania au depășit poziția servantului, lipsiți de cele mai elementare drepturi europene, în care se aflaseră până atunci. Cât despre diferențele dintre românii transilvăneni și cei din Vechiul Regat, primii sunt considerați tradiționaliști, iar ceilalți moderniști, însă dacă familia, onoarea, demnitatea, dorința de a munci, reprezintă tradiționalismul românesc transilvănean, atunci putem să ni-l asumăm fără rezerve.

¹ Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri. Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Iași, Editura Polirom, 2017, p. 154.

² *Ibidem*, p. 164.

³ *Ibidem*, p. 195.

⁴ *Ibidem*, p. 207.

⁵ A.J.P. Taylor, *Monarhia habsburgică. 1809-1918. O istorie a Imperiului austriac și a Austro-Ungariei*, București, Editura Alfa, 2000, p. 195.

⁶ Ilie Ceaușescu (coordonator principal), *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator, al participării României la război*, vol. 2, București, Editura Militară, 1987, p. 586.

Dr. Laurențiu Oanea – activitatea desfășurată ca membru al Partidului Național Român după anul 1918 oglindită în presa vremii

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Dr. Laurențiu Oanea s-a născut în anul 1888 în comuna Sângeorzul Românesc (azi, Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud). A fost unul dintre cei din Țara Năsăudului care s-au făcut remarcăți în procesul de edificare a României Mari.

Încă de pe timpul premergător izbucnirii Primului Război Mondial, s-a remarcat ca un lider de opinie al românilor după intrarea României în război alături de Antanta. Elanul, curajul, demnitatea care-l caracterizau ca și lider al românilor l-au costat doi ani de internare (1917-1918) în lagărul din Sopron (Ungaria). După eliberare, s-a împrietenit cu avocatul Ștefan Cicio-Pop, rămânând în proximitatea familiei acestuia. S-a remarcat ca un membru activ în rândurile Partidului Național Român (PNR), fiind implicat în activitatea Consiliului Național Central Român (CNCR) în calitate de secretar, curier și executant al sarcinilor primite de la liderii PNR. A fost însărcinat de liderii ardeleni ai PNR să plece la Iași pentru a transmite guvernului hotărârea ardelenilor de a organiza Adunarea Națională pentru a hotărî soarta Transilvaniei și a altor provincii românești din fostul stat dualist austro-ungar. S-a mai solicitat ca armata regală să intervină în Ardeal pentru a interveni împotriva unor eventuale abuzuri ale unităților militare germane și maghiare. Acolo, la Iași, s-a întâlnit cu consăteanul lui Solomon Haliță care era prefect al județului Iași. Cei doi sângeorzeni au venit în Ardeal cu răspunsul pozitiv dat de liderul Partidului Național Liberal, I. I. C. Brătianu, la doleanțele lor, ajungând la Arad cu răspunsul pentru Ștefan Cicio-Pop. Semnătura lui Laurențiu Oanea figurează pe Declarația de independență, Proclamația de Unire și pe Rezoluția Marii Adunări de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918¹.

În cele ce urmează vom prezenta activitatea desfășurată de Laurențiu Oanea în perioada 1918 și până când a demisionat din Partidul Național Român, activitate prezentată în presa vremii.

În gara Teiuș, delegații care mergeau spre Cetatea Unirii, s-au dat jos din tren și au încins o horă. Drept răspuns la manifestarea zgomotoasă de bucurie, persoane care au rămas neidentificate au deschis focul. Au fost trase focuri de armă, atât de la etajul Gării Teiuș, cât și dinspre o garnitură cu militari germani care se retrăgeau din România. Ion Arion a fost lovit de două gloanțe. A murit în tren, în drum spre Alba Iulia.

În ședința Marelui Sfat, sub conducerea lui Ștefan C. Pop, președintele Consiliului Național, l-au proclamat pe Ion Arion de „Mort al Națiunii Române”. S-au desemnat delegații care să ia parte la înmormântare, în fruntea lor aflându-se Vasile Goldiș și dr. Laurențiu Oanea. Aceștia au depus o cunună mare pe sicriul eroului, iar dr. Laurențiu Oanea a rostit următoarele cuvinte:

„Națiunea română, recunoscătoare pentru jertfa mare că cu sângele tău ai sfințit actul Unirii tuturor Românilor, îți aduce prin aceste flori trecătoare mulțumită și recunoștință eternă

¹ <http://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/82596>, accesat 12.XII.2024.

Alexandru DĂRĂBAN

și-ți declară că numele tău va fi scris cu litere de aur în Cartea Eroilor care au murit pentru idealul nostru, împlinit azi și botezat cu sângele tău”¹.

Fiind ales membru în Marele Sfat Național, Ștefan Cicio-Pop, în calitate de ministru fără portofoliu, l-a solicitat pe Laurențiu Oanea ca secretar general al Resortului Armatei și Siguranței Publice, al cărui responsabil fusese numit în Consiliul Dirigent².

În anul 1919 a avut loc la Alba Iulia adunarea generală a Partidului Național Român în vederea pregătirii alegerilor pentru Adunarea Deputaților și pentru Senat. Iuliu Maniu a prezentat principiile și idealurile politice ale partidului:

- idealul partidului ca și al partidelor socialiste, este „dreptatea socială”, adică egale condiții de viață de luptă și validitate;

- tinderea spre o dreaptă răsplată a muncii, făcând-o părtaşă la beneficiile capitalului, fiind cea mai importantă reformă care să netezească calea socializării și care să facă să dispară antagonismul dintre capital și muncă. Lucrătorul va fi legat sufletește de muncă, fiind interesat de câștigul realizat. Muncitorul să nu mai fie o simplă forță fizică sau intelectuală, ci subiectul unui suflet și a unei voințe, un important factor social;

- bugetul nu se mai putea acoperi pe sistemul de impozite existent, trebuind fi introdusă impozitarea progresivă, iar averile de război să fie supuse impozitării;

- statul să fie nevoit să-și creeze noi resurse financiare și să participe la înființarea marii industrii, realizând câștiguri;

- tirania marelui capital să fie asediat și înfrânt prin împărțirea câștigului cu muncitorii, prin impozitarea progresivă și concurența statului.

Toate reformele care le propunea PNR, prin glasul lui Iuliu Maniu, era acela de a nivela uriașele deosebiri de bunăstare materială și a distribui bunurile pământești după criteriul muncii³.

Tot în cadrul acestei adunări s-au stabilit candidații PNR pentru alegeri din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș. Pentru județul Bistrița-Năsăud, în Adunarea Deputaților au fost desemnați: dr. Victor Onișor – secretar general, pentru circumscripția Năsăud, avocatul Petre Poruțiu – Prundu Bârgăului, dr. Laurențiu Oanea – Rodna Veche și avocatul Victor Moldovan pentru Bistrița. La Senat au fost desemnați protopopul Ion Dologa pentru Năsăud și protopopul Ion Pop la Bistrița⁴. În urma alegerilor pentru Constituantă au ieșit câștigători ca deputați dr. Victor Onișor – Năsăud, dr. Laurențiu Oanea – Rodna Veche și dr. Victor Moldovan la Bistrița⁵.

În primăvara anului 1920 guvernul condus de PNR a căzut. Primul Parlament ales prin vot a fost dizolvat, convocându-se noi alegeri. La data de 20 aprilie 1920 delegații PNR s-au întâlnit la București întocmind un apel către națiunea română, făcându-și bilanțul guvernării:

- înfăptuirea reformei agrare;
- votul obștesc tuturor bărbaților vârștnici;
- a venit să reprezinte cu tărie conștiința națională românească, având mai presus de toate în grijă sa interesele maselor populare de la sate;

- a înșiruit un șir de planuri și proiecte de legi în parte votate în parlament: Legea nouă a dreptului de vot universal, Legea desființării Consiliului Dirigent, Legea jandarmilor, Legea chiriilor, Legea universităților, Legea despăgubirilor de război, Legea împrumutului național, Legea pentru înfrânarea speculei, Legea contra îmbogățirilor de război, birul pe lux și pe averile mari, Impozitarea progresivă pe venit și multe alte legi.

¹ *Românul*, Arad, Anul VII, 1918, nr. 22 (6 decembrie), p. 3-4.

² *Patria*, Sibiu, anul I, 1919, nr. 3, p. 3.

³ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul LXXX, 1919, nr. 218, p. 1.

⁴ *Ibidem*, p. 2.

⁵ *Idem*, nr. 235, p. 3.

Dr. Laurențiu Oanea – activitatea desfășurată ca membru al Partidului Național Român după anul 1918 oglindită în presa vremii

S-a hotărât convocarea unui congres la Alba Iulia¹ și componența Comitetului executiv al partidului din care au făcut parte dr. Victor Moldovan, dr. Victor Onișor și dr. Laurențiu Oanea².

S-a stabilit ca acest congres să aibă următoarea ordine de zi.

1. Raportul Comitetului central executiv.
2. Alegerea unui comitet spre a face propuneri:
 - a) privitoare la situația politică;
 - b) privitoare la întregirea programului partidului;
 - c) privitoare la noua organizare a partidului.
3. Alegerea unui comitet executiv.

Urmau să participe cu vot activ:

1. Toți foștii parlamentari, membri ai partidului, făcând parte din corpurile legiuitoare dizolvate.

2. Câte doi delegați ai fiecărui cerc electoral.

3. Câte cinci delegați ai fiecărui județ din Transilvania, Banat și părțile ungurene³.

La acel congres a fost reales dr. Iuliu Maniu, apoi un comitet electoral de peste 100 persoane, în care-l găsim și pe dr. Laurențiu Oanea⁴. De asemenea dr. Laurențiu Oanea a fost ales și în Comitetul executiv⁵. Tot în cadrul congresului o comisie de 40 de membri pentru examinarea situației și pentru formularea proiectului de rezoluție, în comisie găsim-se Grigore Pletosu, dr. Carol Schottel⁶.

Între timp, dr. Laurențiu Oanea, fost avocat la Rodna Veche, aducea la cunoștința colegilor și clienților săi că s-a înscris în tabloul avocaților de Ilfov, deschizându-și birou avocațial în București⁷.

La alegerile din 1920, în cercul Năsăud dr. Laurențiu Oanea l-a avut ca și contracandidat pe generalul Constantin Averescu, liderul Partidului Poporului⁸. În urma acestor alegeri PNR a obținut un număr de 25 de deputați, avându-i în capul listei pe dr. Iuliu Maniu și dr. Alexandru Vaida Voievod. În această listă s-au regăsit dr. Victor Moldovan și dr. Laurențiu Oanea⁹.

În zilele de 26-28 mai 1921 a avut loc la Cluj ședințele Comitetului executiv și ale Comitetului central. La ședințele Comitetului executiv s-a discutat despre situația politică, făcându-se propuneri pentru comitetul de 100, fiind menținuți dr. Vasile Pahone, dr. Victor Moldovan și dr. Laurențiu Oanea¹⁰.

În anul 1921 a avut loc procesul funcționarilor de la Serviciul de măsuri și greutăți, apărătorul celor acuzați fiind dr. Laurențiu Oanea. Acesta a răsturnat toate argumentele reprezentantului guvernului, reușind să câștige acel proces de la Înalta Curte de Casație și Justiție¹¹.

Tot în anul 1921, Alexandru Averescu, cel pe care l-a învins Laurențiu Oanea în alegeri, l-a acuzat împreună cu subsecretarul aprovizionării de mai multe fapte, dar neaducând nici o dova-

¹ *Foaia Poporului*, Sibiu, anul XXVIII, 1920, nr. 17, p. 1.

² *Ibidem*, p. 2.

³ *Patria*, Cluj, anul II, 1920, nr. 79, p. 1.

⁴ *Idem*, nr. 19, p. 1-3.

⁵ *Idem*, nr. 79, p. 1.

⁶ *Idem*, nr. 91, p. 2.

⁷ *Idem*, nr. 222, p. 4.

⁸ *Idem*, nr. 123, p. 2.

⁹ *Idem*, nr. 131, p. 1.

¹⁰ *Foaia Poporului*, Sibiu, anul XXIX, 1921, nr. 23, p. 2-3.

¹¹ *Patria*, Cluj, anul III, 1921, nr. 206, p. 2.

Alexandru DĂRĂBAN

dă compromițătoare. Toate acestea s-au făcut din setea de răzbunare a lui Averescu¹.

În zilele de 6, 7, 9 și 10 martie 1922 au fost stabilite noi alegeri. Candidații PNR au făcut un apel către alegători pentru susținerea lor în alegeri. Pentru Cameră s-a luat hotărârea să candideze la Bistrița dr. Victor Moldovan, iar la Năsăud dr. Laurențiu Oanea. La Senat a fost desemnat dr. Victor Onișor².

La aceste alegeri au avut loc și unele nereguli în circumscripția Năsăud unde candida Laurențiu Oanea. Astfel la 23 februarie 1922 prim-pretorul Păcurariu din Năsăud a împrăștiat cu jandarmi adunările candidatului PNR Laurențiu Oanea³. Tot despre procedeele liberalilor care aveau ca scop demoralizarea alegătorilor s-a petrecut și în localitatea natală a lui Laurențiu Oanea, Sângeorgiul Român, dar și a prefectului liberal al județului Bistrița-Năsăud Solomon Haliță. Ni se relatează că „poporul acestei fruntașe comune a fost și rămâne credincios PNR și, prefectul ca să poată să-și facă cel puțin propagandă electorală și să poată reprezenta poporului pe dl. Vasile Meruțiu – candidatul liberal, a recurs la o apucătură amorală și, totodată, rentabilă pentru prefect. A invitat pe toți locuitorii la o clacă ca să ducă în grădina de lângă băile Hebe a d-lui prefect câte o sanie de gunoi și, apoi, ca recompensă să participe fiecare clăcaș cu soția la petrecerea organizată de prefect în saloanele băilor Hebe în seara de 25 februarie 1922. Poporul, nepresimțind cursa electorală, s-a prezentat la clacă unde-i aștepta dl. prefect cu candidatul liberal, dl. Meruțiu și câțiva intelectuali din comună cu rezervă de alcool. A început beția, apoi vorbirile electorale ale candidatului liberal și ale agenților electorali. Poporul a rămas scandalizat, au început discuții și certuri, înjurături și bătăi, domnii organizatori au trebuit să se refugieze de furia poporului, – beția a continuat până la ziuă, dar încăierările și bătăile s-au ținut lanț. Consătenii dezmeticiți s-au recules a doua zi, s-au raliat toți la PNR și, în număr important, au luat parte la adunarea electorală ținută duminică 26 februarie, la ora 3 după amiază, de dl. Laurențiu Oanea. Prefectul, născut în această localitate, rămâne cu o pată morală înaintea consătenilor săi și cu grădina îngrășată cu gunoiul propagandei liberale”⁴.

Circumscripția Năsăud a fost asediată de armată⁵. La Năsăud, Laurențiu Oanea l-a avut contracandidat pe dr. Vasile Meruțiu. În noaptea de 6 spre 7 martie au fost violate urnele în patru secții de votare, furându-se la Telciu 350 voturi, Rebrîșoara 250 voturi, Maieru 150 voturi și Rodna Veche 150 voturi. În urma acestor abuzuri candidatul liberal a fost proclamat ales cu o majoritate de 315 voturi⁶.

În anul 1923, la data de 24 aprilie, dr. Laurențiu Oanea semnala în ziarul „Patria” despre acapararea averilor comunale din județul Bistrița-Năsăud. Scria că în „Monitorul Oficial” nr. 10 din 17 aprilie 1923 se publica o nouă dovadă a ilegalității comise de ministrul de interne la solicitarea prefectului Solomon Haliță. Era dizolvată reprezentanța comunală din Sângeorzul Român, instituindu-se o comisie interimară compusă din Ilie Măriuș – ca președinte și alții⁷.

Alte samavolnicii administrative în Ardeal au fost făcute cunoscute prin interpelările d-lui Romul Micșa făcute în Cameră, interpelări adresate miniștrilor de interne și justiție. Acesta reclama următoarele nereguli:

- prelungirea mandatului reprezentanțelor comunale din Transilvania;
- dizolvarea reprezentanței comunale din Sângeorzul Român, comuna de naștere a prefectului Solomon Haliță numindu-se o comisie interimară în frunte cu un președinte și nouă

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul LXXXIV, 1921, nr. 207, p. 2.

² *Idem*, anul LXXXV, 1922, nr. 30, p. 1.

³ *Patria*, Cluj, anul IV, 1922, nr. 45, p. 1.

⁴ *Ibidem*, p. 3.

⁵ *Patria*, Cluj, anul IV, 1922, nr. 48, p. 2.

⁶ *Idem*, nr. 52, p. 3.

⁷ *Idem*, anul V, 1923, nr. 85, p. 2.

Dr. Laurențiu Oanea – activitatea desfășurată ca membru al Partidului Național Român după anul 1918 oglindită în presa vremii

membri;

- motivul comiterii atentatului la autonomia comunei a fost intenția de a acapara unele terenuri din teritoriul băilor „Hebe” proprietate a comunei și învecinate cu grădina prefectului.

Aducându-se la cunoștința sătenilor aceste acte, creându-se agitații ale populației, președintele numit a demisionat, rămânând în funcție vechea reprezentanță comunală în frunte cu primarul agreat Alexandru Buia. Prefectul județului văzându-se biruit de aceste manifestări ale consătenilor săi s-a răzbunat și a ordonat arestarea a patru membri ai reprezentanței comunale și anume: Alexandru Gagea, George Cicedea, Gavril Oproaie și Gherasim Jojă. Aceștia au fost ținuți în arest de peste două săptămâni la Bistrița fiind schingiuiți. Primii doi arestați erau cumnații lui Laurențiu Oanea, acesta făcând cunoscut acest abuz și în presa vremii¹.

Comitetul Central împreună cu Comitetul Executiv, precum și parlamentarii PNR s-au întrunit la Cluj în data de 13 iulie 1924. Ședința a fost deschisă de președintele partidului Iuliu Maniu care a prezentat stadiul negocierilor privind fuziunea cu Partidul Țărănesc². La această ședință a fost prezent și Laurențiu Oanea care a făcut parte din delegația Ardealului în care s-a proclamat fuziunea³.

Aceasta a fost activitatea lui Laurențiu Oanea, ca membrul al PNR, oglindită în presa vremii. Vor urma alte vremuri pline de compromisuri ale lui Laurențiu Oanea făcute cunoscute în presa românească din perioada interbelică, compromisuri care vor fi prezentate în numerele viitoare ale revistei.

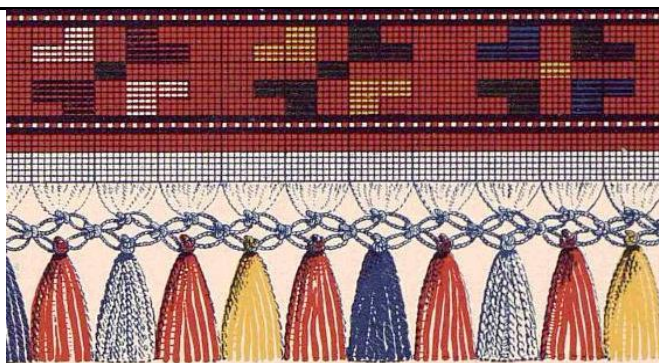

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul LXXXVI, 1923, nr. 112, p. 1; *Patria*, Cluj, anul V, 1923, nr. 113, p. 3; *Idem*, nr. 126, p. 3; *Universul*, București, anul XLI, 1923, nr. 137, p. 3; *Idem*, nr. 138, p. 3.

² *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul LXXXVII, 1924, nr. 72, p. 1; *Patria*, Cluj, anul VI, 1924, nr. 146, p. 1.

³ *Ibidem*, nr. 61, p. 2.

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

Un distins om al școlii – Solomon Haliță (1859-1926)

IRONIM MARȚIAN
ONISIM FILIPOIU

Numele lui Solomon Haliță, de la a cărui naștere s-au împlinit 125 ani, rămâne indisolubil legat de reformele școlare progresiste inițiate de Spiru Haret, de organizarea pe baze moderne a învățământului românesc primar și normal, dar și de stăruința cu care a militat în direcția înălțării școlii și a prosperării ținutului său de obârșie.

A văzut lumina zilei la 17 aprilie 1859 în Sângeorzul Român, azi orașul Sângeorz-Băi, într-o familie fruntașă de grăniceri. Este al treilea copil din cei patru pe care i-a avut Maxim Haliță (1826-1893) și Ileana Ciocan (1831-1913), adoptată Isipoaie¹, „pildă bună de destoinicie și pricepere, de hărnicie și cuminenie, gata totdeauna la jertfe și ajutoare, un prototip de bunătate și ospitalitate neaoșă românească”².

Tatăl lui Solomon Haliță³ absolvise școala „poporală națională” (comunală) și „trivială” din Sângeorzul Român, „norma” și cursul preparandial de șase luni din Năsăud (înființat de Ioan Marian în 1837). După satisfacerea serviciului militar, începând cu anul 1843 și până la izbucnirea Revoluției din 1848 – când din nou va fi chemat sub armele Regimentului II de graniță năsăudean, este numit învățător la școala poporală din Sângeorzul Român. Reîntors acasă în 1851, Maxim Haliță funcționează ca notar comunal și conducător de cadastru, iar din 1872 este cancelist al preturii (în 1873 devine pretor), pentru ca între anii 1875 și 1889 să fie „magistru poștal regesc”. O anumită perioadă „ținuse în arendă scaldă” din localitate.

Întemeiată la 1852, această familie cu posibilități totuși modeste s-a străduit și a reușit să asigure copiilor o ambianță propice de muncă și învățătură, o educația dintre cele mai alese. Sora mai mare a lui Solomon Haliță, Elisabeta (1853-1915), a urmat Școala de fete din Năsăud (înfiin-

¹ A fost căsătorită apoi cu învățătorul Mihai Domide (1842-1898), directorul de atunci al „trivialei” din Sângeorzul Român. Vezi arborele genealogic al familiei Haliță din Sângeorz-Băi, întocmit de medicul veterinar Pavel Tofan în 1960 (Colecția O. Filipoiu).

² Ileana Haliță (Necrolog), în Solia Satelor, Cluj, 1913, nr. 36, p. 6.

³ Succinte date autobiografice, scrise în anul 1877, găsim în carnetul socotelilor privitoare la edificarea bisericii și a casei parohiale din Sângeorzul Român (1874-1878), întocmit de „curatoru primariu bisericescu și magistru poștal” Maxim Haliță (Colecția O. Filipoiu).

Ironim MARȚIAN, Onisim FILIPOIU

țată în 1826) și, mai departe, la Bistrița, căsătorindu-se apoi cu preotul Grigore Marica din Coșna¹. Axente s-a stins din viață la frageda vârstă de 9 ani (1856-1865), iar cel mai mic dintre frați, Alexandru Haliță (1862-1934), după absolvirea în 1882 a Liceului grăniceresc din Năsăud, se înscrie la Academia Teologică din Gherla (1884-1888) și la Universitatea din Cluj unde, în 1893, își trece licența la Limba română și maghiară. A funcționat ca profesor la liceul în care învățase (1891-1911; 1920-1928) și ca paroh al Năsăudului și vicar foraneu al Rodnei (1911-1920)².

Solomon Haliță parcurge aceleași trepte ale instrucției elementare pe care le-a urmat tatăl său. Învăță mai întâi „slova românească” la școala poporală și apoi la „triviala” din localitatea natală. Semnificative privind stăruința tânărului elev asupra pătrunderii tainelor cărții sunt cuvintele învățătorului Iustin Sohorca, fostul director al școlii din Sângeorzul Român, cuprinse în panegiricul rostit la căpătâiul marelui dispărut la 1 decembrie 1926 (ceremonia înmormântării a avut loc la 4 decembrie în localitatea Sângeorzul român), ziua simbolică a Unirii tuturor românilor, ideal național pentru care a luptat neobosit și căruia i s-a dăruit cu profund devotament: „Răsfoind arhiva școlii primare din anul școlar 1868/1869 am aflat și citit cu multă înduioșare clasificarea elevului Solomon Haliță din clasa a III-a trivială, supranumită <<nemțească>>. Această clasificare, acest testimoniu pur eminent i-a fost cea dintâi merinde sufletească, cea dintâi dovadă de luminare a minții tânărului care s-a dezvoltat înaintând, din treaptă în treaptă, până ce a ajuns la personalitatea marelui și mult merituosului Solomon Haliță”³.

După ce-și consolidează cunoștințele primare în clasa a IV-a la „norma” din Năsăud, grație vestitului învățător Cosma Anca, în anul 1871⁴ pășește pragul Liceului fundațional grăniceresc, unde-și trece „cu laudă” bacalaureatul la 30 iunie/1 iulie 1879. Printre colegii de clasă se aflau Iuliu Moisil, George Curteanu, Dumitru Ciuta, iar în clasele mai mici fratele său Alexandru Haliță și George Coșbuc. În cursul inferior, încă neobișnuit cu exigența profesorilor și rigorile disciplinei școlare, Solomon Haliță era „bunișor la carte” și avea numai calitative de „suficient sau la limită” în ce privește purtarea. Trecând însă în cursul superior, devine un elev foarte serios, fiind notat cu „eminență” la majoritatea obiectelor. Se distinge în mod deosebit în studiul limbii române și al filosofiei, dar are înclinații și spre științele exacte. Grigore Pletosu, cel care avea să identifice talentul poetic al lui Coșbuc, i-a fost și gimnazistului Solomon Haliță profesor, îndrumător apropiat și prieten⁵.

Surprinde lipsa informațiilor privitoare la activitatea desfășurată de Solomon Haliță în cadrul Societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” a gimnaziștilor din Năsăud, înființată în anul 1870 sub conducerea directorului de atunci al liceului, Ioan Marte Lazăr. Cert rămâne faptul că tânărul Haliță era pătruns de dorința „perfecționării în cultură și știință”, frecventând biblio-

¹ Teodor Tanco, „George Em. Marica, solitarul contemporan”, în *Virtus Romana Rediviva*, vol. V, Bistrița, 1984, p. 375, unde citează Telegraful Român, anul XXVII, Sibiu, 7 august 1879. În urma unui tragic accident de vânătoare, al cărui autor involuntar a fost „gimnazistul absolut” Solomon Haliță, Elisabeta a rămas văduvă cu trei copii mici. În aceste împrejurări, Solomon Haliță și-a impus să nu se căsătorească niciodată, asumându-și răspunderea creșterii și educării orfanilor, ceea ce a și făcut și reușit.

² Gavril Bichigean, „Slujitorii altarului bisericii române din Năsăud” (despre Alexandru Haliță, fratele lui Solomon), în Biblioteca Din granița năsăudeană, Bistrița, 1936, nr. 6, p. 64.

³ Gazeta Bistriței, Bistrița, an VI, 1926, nr. 24 (15 decembrie), p. 3.

⁴ În clasa I erau înscriși 38 elevi, iar „dirigente” i-a fost profesorul de religie Ion Sârbu; obiectele de învățământ pe săptămână (ore): religie – 2, limba latină – 7, limba română – 3, limba germană – 3, limba maghiară – 2, geografie – 3, matematică – 3, zoologie – 2, desen și caligrafie câte o oră. Au trecut bacalaureatul 13 absolvenți. Cf. Iuliu Moisil, „Amintiri din viața de liceu”, în Arhiva Someșană, Năsăud, 1939, nr. 26, p. 5.

⁵ Sandu Manoliu, „Un om și o energie: Solomon Haliță”, în Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească, Năsăud, 1930, p. 259.

Un distins om al școlii – Solomon Haliță (1859-1926)

teca și participând la ședințele ordinare sau publice ale societății. În sprijinul acestei afirmații stau mărturie câteva dintre rezultatele noilor cercetări legate de apariția „almanahului” Societății de lectură, revista manuscrisă „Musa Someșană”, care-și propunea să publice principalele comunicări susținute de gimnaziști în ședințele acesteia.

Până mai ieri anul apariției primului număr al „Musei Someșene” era aureolat de mister. Grigore Găzdac¹, care susține că a văzut originalul, afirmă că este vorba despre anul 1874. Alți cercetători, precum Onisim Filipoiu² și Ion Rusu³, se opresc la anul 1878, când sunt semnalate numerele 1-5 și 8 ale revistei Societății „Virtus Romana Rediviva”, avându-l redactor pe Solomon Haliță. În articolul citat, Onisim Filipoiu mai precizează că, în urma propunerii studenților gimnaziali Ion Gavrilăș și Solomon Haliță, „foaia” avea să se numească sugestiv „Musa Someșană”. Dar după acest an „Musa Someșană” înregistrează o întrerupere a apariției, ca urmare a suspendării Societății de lectură (1876-1880) de către autoritățile austro-maghiare, străine năzuințelor progresiste ale tineretului studios. Reapariția ei în anul școlar 1882/1883 marchează „un moment de răscruce” în drumul pe care-l va străbate revista manuscrisă până în anul 1912.

Interzicerea societății începând cu anul școlar 1876/1877 nu i-a descurajat pe câțiva dintre gimnaziștii cursului superior, „buni și de încredere”, care au hotărât să înființeze ei una „secretă”. În urma unei consfătuiri, ținute în toamna anului 1877, au fost elaborate și aprobate noi „statute”, semnatari acestora, 20 la număr, printre care „septimanii” Iuliu Moisil, Solomon Haliță, George Curtea, Ion Macavei, obligându-se să respecte întocmai toate paragrafele. Președinte al societății a fost ales „octavanul” Corneliu Păcurariu. În ședințele literare, ținute în sala clasei a VII-a, în fiecare duminică, se citeau „operate proprii”, traduceri și se declamau poezii. Cabinetul de lectură și mica bibliotecă se aflau la „cvintanul” Emanuel Beșia. Cele două cunoscute⁴ „operate proprii” ale lui Solomon Haliță, poezia *Visul*, poate prima și ultima sa încercare poetică și Lipsa institutelor de învățământ, studiu prefigurând preocupările viitorului om al școlii, atestă vigoarea implicării gimnazistului în viața societății, chiar în condițiile vitrege ale interzicerii ei.

Conchidem deci că redactorul din anul 1878 al „Musei Someșene”, de numele căruia se leagă însăși denumirea revistei, a fost unul dintre membrii activi ai Societății de lectură „Virtus Romana Rediviva”. Din paginile acestei reviste, unică în peisajul revuistic școlar⁵, se desprinde cu claritate influența „Junimii” (înființată la 1863) asupra gimnaziștilor năsăudeni. Stimularea unei creații literare originale, spiritul critic dezvoltat, importanța acordată folclorului, trecerea la ortografia fonetică, sunt tot atâtea mărturii ale asimilării ideilor junimiste. În acest sens, un rol însemnat l-au jucat, în primul rând, profesorii liceului: Constantin Moisil, Paul Tanco, Ion Mălai, Ion Ciocan, Artemiu P. Alexi, din care unii i-au cultivat dragostea de carte și lui Solomon Haliță. Aceștia au intrat în contact cu junismul la Viena, acolo unde Societatea academică „România Jună” (înființată în 1871), avându-i în frunte pe Slavici și Eminescu, a devenit nu numai un focar al propagării lui, dar și un bastion al unității românilor de pretutindeni. În al doilea rând, ideile junimiste legate de orientarea și dezvoltarea literaturii române au pătruns în rândurile membrilor Societății de lectură și prin intermediul revistei „Convorbiri literare” (apărută în 1867), organul „Junimii” de la Iași. „Profesorii și intelectualii din Năsăud, – scria Iuliu Moisil – ca și noi elevii de atunci și de mai târziu, sorbeam cu nesaț frumoasa limbă a <<Convorbirilor>> și cu toții căutam să ne corectăm greșelile limbistice și să vorbim o limbă mai

¹ Teodor Tanco, „Musa Someșană”, în *Virtus Romana Rediviva*, vol. II, Bistrița, 1974, p. 24.

² Onisim Filipoiu, „Musa Someșană” a elevilor năsăudeni, în *Plaiuri Năsăudene*, București, an I, 1943, nr. 5-6-7, p. 14.

³ Ion Rusu, „Anul apariției revistei musa Someșană”, în *Ecoul*, Bistrița, an V, 1973, nr. 904.

⁴ Iuliu Moisil, *op. cit.*

⁵ Teodor Tanco, *op. cit.*

Ironim MARȚIAN, Onisim FILIPOIU

curată și mai aleasă, căci mulți vorbeau o limbă greoaie. <<Convorbirilor>> ne-au făcut să iubim mai presus de toate limba poporului¹. Tot în perioada studiilor liceale, Solomon Haliță are revelația entuziasmului patriotic și manifestărilor de la Năsăud, generat de ecoul cuceririi independenței de stat a României la 1877. L-au „înflăcărat” și pe el poeziile lui Alecsandri: „Peneș Curcanul”, „Sergentul”, „Odă ostașilor români”, „Hora de la Plevna”, „Hora de la Grivița”, ca și „Cântecul gîntei latine”, publicat în „Convorbiri literare”.

După absolvirea liceului, împreună cu colegul său de clasă Iuliu Moisil și mai vârstnicul „maturizat” Sever Mureșan, în virtutea unei tradiții năsăudene, Solomon Haliță își îndreaptă pașii spre capitala fostei monarhii austro-maghiare. Un destin comun îi leagă pe cei trei năsăudeni: studii liceale la Năsăud și universitare la Viena, unde desfășoară și o vie activitate culturală, urmată de trecerea Carpaților în Țară pentru a-și pune întreaga lor energie creatoare, pricepere și entuziasmul tineresc în slujba neamului.

La Universitatea din Viena, Solomon Haliță se înscrie la Facultatea de Istorie și Filosofie. Aici audiază cursurile de Pedagogie generală, introducere în filosofie și logică ale lui Theodor Voght, de filosofie, istoria filosofiei și psihologie ținute de dr. Robert Zimmermann (aceiași profesori pe care-i audiase și Eminescu înainte cu un deceniu), participă cu regularitate la prelegerile de istorie universală, limba și literatura germană și geografie. În paralel, urmează Școala normală superioară (Wiener Paedagogium) condusă de cunoscutul pedagog austriac dr. Friederich Dittes, ale cărui cursuri de istoria pedagogiei, pedagogie și metodică și, de asemenea, lecțiile practice ținute la Seminarul de aplicații vor contribui la fundamentarea pregătirii sale pedagogice².

Timid introdus în spiritul junimist al epocii, revărsat și la Năsăud, în timpul studenției vieneze Solomon Haliță trăiește aievea efervescența cultural-literară de la Societatea „România Jună”, în cadrul căreia a cunoscut mulți tineri români transilvăneni și de peste munți, veniți și ei la studii. Cu aceștia nu numai că a legat prietenii trainice, inspirându-i concluziunile naționale, dorința de a cunoaște mai îndeaproape poporul din care se ridicase, dar a realizat și măsura sentimentelor sale patriotice. Alături de Vasile Goldiș, Dimitrie Onciul, Ciprian Porumbescu, Andrei Bârseanu, Aurel Popovici, C. Popazu, de năsăudeni Iuliu Moisil și Sever Mureșan, participă activ la conferințele și șezătorile literare ale numitei societăți, dar și la vestitele petreceri unde nu lipseau nici reprezentanții curții imperiale. Asupra intelectualității ardeleni în formare și, în general, asupra studențimii române, ideile junimiste, propagate prin „România Jună” și revista „Convorbiri literare”, au avut o deosebită influență, au exercitat o puternică forță de atracție.

În anul 1879/1880, un mănunchi de 17 studenți³, printre care Iuliu Moisil și Solomon Haliță, sosiți la Viena din toate punctele cardinale ale pământului românesc, „dornici de cultură românească”, încheagă un „club” literar-filosofic junimist, numit „Arborele”. În acest club, care se întrunea „în fiecare duminică, după amiază, la unul din membrii clubului, mai adesea la Enea Hodoș și Ioan Paul⁴, se citeau și comentau articole din „Convorbiri literare”, se discutau și criticau comunicările pe care membrii clubului urmau să le prezinte în ședințele literare ale Societății „România Jună”. Instructive erau conferințele pe teme de specialitate ținute în cadrul ședințelor clubului: Emil Codru-Drăgușanu, student la medicină, din fiziologie, Ion Paul, viito-

¹ Iuliu Moisil, „Două adrese și amintiri”, în Arhiva Someșană, Năsăud, 1928, nr. 8, p. 54.

² Sandu Manoliu, op. cit. Vezi și Teodor Tanco, „Solomon Haliță – organizator de școală”, în *Virtus Romana Rediviva*, vol. I, Bistrița, 1973, p. 232.

³ Septimiu Albini, Emil Codru-Drăgușanu, Dionisie Făgărășanu, Eugen Gribovici, Solomon Haliță, Enea Hodoș, Iuliu T. Mera, Iuliu Moisil, Silvestru Moldovan, Ion C. Panțu, Ion Paul, Ștefan Petrovici, Simion Pop, Emilian Popovici, Nicolae Popovici, Dumitru Ștefan, Ciril Vulcan.

⁴ Iuliu Moisil, op. cit.

Un distins om al școlii – Solomon Haliță (1859-1926)

rul profesor de estetică al Universității din Cluj, despre nuvelă și roman, despre clasicism, romantism și naturalism, iar Solomon Haliță din pedagogie¹.

Între cele 9 puncte ale ședinței festive a Societății „România Jună” din iunie 1882, prilejuită de împlinirea a 15 ani de la apariția revistei „Convorbiri literare”, trei dizertații erau consacrate unor aspecte fundamentale ale junimismului:

1. Solomon Haliță, Literatura română înainte de 1860. Titu Maiorescu și direcția nouă, critică, în literatura română;

2. I. T. Mera, Scriitorii de la „Junimea”;

3. Septimiu Albini, Titu Maiorescu și poezia română.

Deși studiul prezentat de Solomon Haliță nu s-a bucurat de lumina tiparului, el are meritul că a proclamat principiul valorii scriitorilor lansați de „Junimea”, muștrând contemporanii pentru vina de a-i fi ignorat: poeziile lui Alecsandri, Bolintineanu, Alexandrescu, Eminescu, criticele lui Maiorescu, proza lui Odobescu, Bălcescu, nuvelele lui Slavici, Negruzzi, povestirile lui Creangă și Ispirescu n-ar trebui să lipsească din nici o școală, n-ar trebui să lipsească, zic, de pe masa niciunui român bun”². Sunt relevate apoi meritele „Junimii” și, în primul rând, ale lui Titu Maiorescu, creatorul criticii noastre moderne, generând astfel un moment de mare importanță în istoria literaturii române, când – susține Solomon Haliță atare critica și trage o dungă groasă peste formele nebazate ale culturii noastre înainte de 1860”. De subliniat că cele trei dizertații au fost dezbătute inițial la clubul „Arborele”, astfel încât au reușit să se completeze reciproc în a evidenția rolul istoric și valoarea excepțională a mișcării junimiste de la Iași.

Vom remarca, de asemenea, că la alcătuirea programului festivităților în onoarea „Junimii” și a lui Titu Maiorescu a contribuit, printre alți studenți români, și Solomon Haliță. Serbarea a purtat amprenta rolului adevărului promovat în critica maioresciană, principiul său fundamental, rezumat în deviza: „Semnul adevărului trebuie împlântat în tot locul cu orice jertfă”. S-au declamat apoi legenda lui Vasile Alecsandri „Înșiră-te, mărgărite” și prima parte din *Scrisoarea III* de Mihai Eminescu.

Peste ani, când la 2 decembrie 1899 apărea la București publicația cotidiană „România Jună”, purtând deci numele societății de la Viena, Solomon Haliță va face parte din gruparea revistei, care reunea nume de prestigiu ale culturii românești, precum A. C. Popovici, I. L. Caragiale, Alexandru Vlahuță, Nicolae Iorga, George Coșbuc, C. Rădulescu-Motru, G. Bogdan-Duică, G. Moroianu, mai vechea sa cunoștință Ion Paul, Sextil Pușcariu (colaborator de la Paris)³. Deși cu o apariție de scurtă durată – a încetat să mai apară la 9 octombrie 1900, revista a marcat totuși un moment de seamă în dezvoltarea ideii de unitate națională, dând un nou impuls luptei pentru unirea tuturor românilor. „România Jună” și-a impus un program politic închinat eliberării naționale și sociale a națiunii române.

Format, prin urmare, la școala de filosofie și pedagogie germană, având licența în filosofie și istorie și „absolvența” Școlii Normale Superioare la Viena, puternic dominat de mișcarea junimistă, cu „idealuri naționale curate”, Solomon Haliță se reîntoarce la Năsăud, dornic să-și valorifice aici cunoștințele sale. Însă, la liceul din Năsăud toate locurile sunt ocupate, directorul Ion Ciocan oferindu-i în mod provizoriu un post de învățător. Sigur că Solomon Haliță nu este mulțumit și, asemenea lui Iuliu Moisil și Sever Mureșan, va trece în Țară unde, timp de 36 de ani (1883-1919), îi va dedica școlii cea mai frumoasă și fecundă parte a vieții și activității sale⁴.

¹ I. C. Panțu, „Cartea lui Maiorescu”, în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, 1910, nr. 35, p. 2; I. Grămadă, „România Jună” din Viena (1871-1911), în *Monografie istorică*, Arad, 1912, p. 94-95.

² Cf. Sara Iercoșan, *Junimismul în Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 165.

³ Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 364-365.

⁴ Sandu Manoliu, *op. cit.*

Ironim MARȚIAN, Onisim FILIPOIU

Mai întâi este numit director și profesor de istorie, geografie și limba română la Gimnaziul din Dorohoi (1883-1884), apoi ocupă prin concurs catedra de pedagogie și drept constituțional și administrativ a școlii Normale din Galați (1884-1886, 1893-1905), în ultima perioadă (1901-1905) fiind director al școlii, iar între anii 1894 și 1896 suplinește și catedra de limba germană. Aici întemeiază „Asociația corpului didactic”, corul asociației la Școala de adulți. Transferat la Școala Normală din Bârlad (1886-1893), organizează metodic Școala de aplicație și lecțiile practice ale elevilor normaliști. Funcționează un timp (1888-1891) ca revizor școlar al fostului județ Tutova, calitate în care se remarcă printr-o activitate susținută de îndrumare și control a corpului didactic primar. Din anul 1905 este strămutat la Seminarul „Veniamin Costache” din Iași, ocupând catedra de filosofie și pedagogie, etapă a activității lui Solomon Haliță care se caracterizează prin aceeași neobosită muncă și inițiative. La Bârlad, împreună cu alți tineri colegi, pune bazele revistei „pentru educațiune și instrucțiune” „George Lazăr” (1887-1889), al cărei director și prim-redactor a fost. Misiunea acestei publicații lunare, fixată de Solomon Haliță în articolul prefață Către cititori (nr. 1/1887), era de a iniția corpul didactic în metodele pedagogiei moderne, de a informa cititorii despre realizările și deficiențele existente în sistemul de educație și instrucție, de a contribui la lărgirea orizontului de cultură generală. Prin articolele publicate aici¹, Solomon Haliță evidențiază necesitatea ca învățământul să fie așezat pe baze științifice, susține ca masele populare să beneficieze de lumina școlii și a culturii, combate diferențierea dintre învățământul urban și cel rural, militează pentru democratizarea și uniformizarea învățământului. Printre colaboratorii revistei pedagogice bârlădene se numărau și nășăudenii Gavrilă Onișor, Ion Pop-Reteganul, Grigore Pletosu și Vasile Gr. Borgovan, însă colaboratorul de a cărui prietenie s-a bucurat Solomon Haliță, mai ales în fructuoasa conlucrare la înfăptuirea viitoarelor reforme școlare, a fost Spiru Haret.

Gândirea pedagogică a lui Spiru Haret², inspirată de concepțiile unor personalități marcante ale pedagogiei europene, cum au fost J. H. Pestalozzi, F. A. Diesteweg, F. Fröbel, J. F. Herbart, E. Spencer, precum și de cele specifice sistemului școlar francez, prelucrate într-o sinteză originală având la bază tradițiile și nevoile școlii românești, a dominat învățământul la cumpăna dintre secole. Legislația școlară a fost clădită pe câteva deziderate, ale căror reverberații se resimt și în prezent și în prezent: „sistemul școlar al unei țări să fie oglinda fidelă a trebuințelor, aspirațiilor, caracterului național al poporului care o locuiește”, școala să aibă un caracter educativ și să fie în strânsă legătură cu viața, realizarea unui învățământ unitar, armonios, de la cel primar până la cel universitar.

Identitatea punctelor de vedere ale celor doi slujitori ai școlii îl determină pe ministrul Instrucțiunii și Cultelor să-l numească, în anul 1896, pe Solomon Haliță inspector general al învățământului, funcție pe care o va deține, cu întreruperi, până în 1919. Are acum prilejul să-și aplice practic toate ideile pedagogice, izvorâte din cunoașterea realităților pe plan național și european, iar în munca de inspecție școlară și de îndrumare a revizorilor să-și etaleze priceperea, dar și intransigența. Fiind adeptul principiului activității extrașcolare a cadrelor didactice, în

¹ Reținem câteva, mai semnificative: „Din ale școlii primare”, an I, 1887, nr. 3, p. 65; „Direcțiunile ce predomină în educațiune și instrucțiune în timpurile noastre”, an I, 1887, nr. 4, p. 97; nr. 5, p. 129; „Părerea noastră”, an I, 1887, nr. 6, p. 180; „Psihologia ca știință fundamentală a pedagogiei științifice”, an I, 1887, nr. 10, p. 307; „Deșteptarea și întreținerea atențiunii în școală”, an I, 1887, nr. 11, p. 371; „Reflexiuni metodice asupra programelor cursului primar”, an II, 1888, nr. 1, p. 6; „Școli înalte pentru țărani”, an II, 1888, nr. 4, p. 132; „Tactul pedagogic”, an II, 1888, nr. 5-6, p. 221; „Teoria și practica pedagogică în școlile normale. Lipsa școlilor de aplicație”, an II, 1888, nr. 8, p. 282; „Barbarisme pedagogice”, an II, 1888, nr. 9, p. 332; „Școli normale”, an III, 1889, nr. 12, p. 476. La acestea se mai pot adăuga recenzii critice ale unor cărți de pedagogie, articole de istoria pedagogiei, etc.

² Constantin Dinu, Spiru Haret, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 59.

Un distins om al școlii – Solomon Haliță (1859-1926)

scopul ridicării culturale și materiale a maselor, Solomon Haliță organizează și conduce bănci populare, cooperative sătăști, cantine și colonii școlare, case de economii școlare, societăți de sprijin, cercuri culturale, asociații corale, șezători sătăști, biblioteci populare, cursuri pentru adulți, asociații didactice. În ceea ce privește organizarea unitară a învățământului, elaborează (1903), de repetiție și adulți, pentru învățământul filosofic și pedagogic din seminarii (1906), pentru examenele de admitere, capacitate, definitivativ și avansare, programe analitice introduse întâia oară în învățământul românesc de către Spiru Haret. La propunerea lui Solomon Haliță, se acordă o deosebită importanță învățământului practic și, în consecință, pregătirii cadrelor necesare; în anul 1898 este însărcinat să întocmească proiectul organizării practicii agricole în grădini și pepiniere pe lângă școlile normale și rurale, să asigure introducerea lucrului manual și a celorlalte dexterități în școlile primare.

Prima conflagrație mondială îl găsește la Iași, alături de cunoscuți și prieteni (Ion Paul, Sever Mureșan, Romulus Ionașcu, Traian Bratu, Constantin Sporea, Neagoe Popea și alții). În urma unui document-raport înaintat guvernului român în 1917, obține aprobarea înființării de noi școli normale, cu o singură clasă, „divizionare” ale școlilor normale existente în Moldova, menite să completeze golul lăsat de învățătorii căzuți la datorie pe câmpul de luptă al înfăptuirii unității naționale. Este preocupat în egală măsură de acordarea asistenței sociale refugiaților¹, iar ca prefect al județului Iași, din 1919, își pune întreaga energie și pricepere în slujba refacerilor și înlăturării lipsurilor provocate de război.

Ca un fir roșu se desprinde din ghemul vieții lui Solomon Haliță patriotismul ardent, dorința pentru apărarea românilor din țările subjugate, mai ales a acelor din Ardealul amenințat de pericolul deznaționalizării. Contribuie prin toate mijloacele la răspândirea în Ardeal a unor cărți și publicații apărute în țară. Este vorba, îndeosebi, despre cartea lui Nicolae Iorga „Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul românesc”, București, 1904, editată cu prilejul aniversării a 400 de ani de la moartea domnitorului Moldovei. Vorbind și despre „unirea prin gând și inimă” a românilor, popularizarea ei dincoace de munți era de o sarcină dintre cele mai dificile. În preajma istoricei zile de 1 Decembrie 1918, fruntașii politici transilvăneni trimit la Iași, în trei rânduri (6, 14 și 16 noiembrie), delegați pentru a informa guvernul despre intenția Consiliului Național Român de a convoca Adunarea de la Alba Iulia și a solicita ca armata română să fie pregătită în vederea trecerii Carpaților în scopul împiedicării unor eventuale tulburări provocate de elemente ostile unirii. Primul dintre emisari, dr. Laurențiu Oanea, care ducea răspunsul lui I. I. C. Brătianu către Teodor Mihali, răspuns semnificativ prin conținutul său patriotic, a fost însoțit de Solomon Haliță și dr. Ion Bordea, reprezentanți ai guvernului român, cu misiunea de a se stabili la Dej, de unde să comunice la Iași despre desfășurarea evenimentelor din Transilvania².

Întors în Ardealul unit cu vechea Românie, până în anul 1922 este numit director al învățământului primar și normal din Cluj și apoi, revenit pe meleagurile natale, prefect al județului Bistrița-Năsăud (1922-1926), dovedindu-se și în această nouă funcție administrativă a fi o sursă nepuizabilă de energie creatoare, pusă în slujba dezvoltării cultural-economice a ținutului. Spirit devotat, în primul rând școlii, Solomon Haliță organizează învățământul din județ, înființează liceul de băieți „Alexandru Odobescu” din Bistrița, școlile secundare de fete din Năsăud și Bistrița și, în vederea realizării unui învățământ legat de practică și a creării unei clase industriale românești și în acest colț de țară, deziderat al tinereții sale, inaugurează școlile de artă și meserii din Năsăud, Sângeorz-Băi (acestea îi pune la dispoziție o casă proprie), Prundu

¹ Vezi Constantin Sporea, „Solomon Haliță”, în Revista generală a învățământului”, 1926, nr. 10, p. 674-675.

² Vasile Netea, *op. cit.*, p. 542. Vezi și Constantin Kirițescu, Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919), ediția a II-a, vol. III, București, 1927, p. 375-376.

Ironim MARȚIAN, Onisim FILIPOIU

Bârgăului și Telciu. Însă cea mai importantă realizare, datorită lui, este Școala Normală din Năsăud, care-și va deschide porțile la 1 octombrie 1923, când Ministerul de Instrucție aprobă cererea Comitetului Fondurilor Grănicerești¹, înaintată de către o delegație compusă din prefectul Solomon Haliță, președintele fondurilor dr. Teofil Tanco și senatorul Ion Păcurariu. Până în anul școlar 1930/1931 programa analitică a școlii este cea din 1910, cu modificările din 1915, la elaborarea cărora Solomon Haliță și-a adus un aport deosebit. Drept recunoștință fondatorului – acesta donându-i și biblioteca sa pedagogică, școala îi conferă titlul de membru de onoare al Comitetului școlar și-i va purta numele până la cel de Al Doilea Război Mondial.

Remarcabile sunt și inițiativele în domeniul ridicării economice a județului. Multe spitale, infirmerii, drumuri trainice și moderne sunt rodul activității harnicului gospodar. Dar năsăudenii trebuiau să lupte acum pentru salvarea averilor grănicerești de sub incidența legii reformei agrare (1921). Și, datorită unor minți luminate, vor învinge. Lui Solomon Haliță îi aparține ideea organizării, după toate cerințele moderne, a unei mari societăți de exploatare, în regie proprie, a pădurilor grănicerești, în care românii de pe Valea Someșului și a Bârgăului să aibă dreptul ca, prin muncă spornică, să se bucure de proprietatea lor, păstrată cu prețul atâtor sacrificii. În acest fel, în anul 1926, ia ființă Societatea „Regna” pusă sub controlul Regiunii silvice de stat din Bistrița, societate recunoscută și prin incommensurabile binefaceri culturale.

O necruțătoare angină pectorală îi curmă viața la 1 decembrie 1926 și, cum scria Sandu Manoliu, directorul Școlii Normale din Năsăud (1924-1929), deși s-a stins un om și s-a frânt o energie², au rămas faptele sale ca exemple demne de urmat pentru generațiile viitoare³.

Sursa: Cercul „Plaiuri Năsădene și Bistrițene” (Buletin intern), Cluj-Napoca, „Oameni, fapte, locuri”, 1985, nr. 8, p. 74-85.

¹ Adresa Fondurilor Grănicerești nr. 272/11 august 1923.

² Sandu Manoliu, *op. cit.*

³ Lucrarea a fost prezentată de primul autor și în cadrul simpozionului „Portrete de dascăli din județul Bistrița-Năsăud”, organizat de Filiala Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud la 28 decembrie 1984. Vezi „Ecolul”, Bistrița, anul XVIII, 1985, nr. 1622 (12 ianuarie), p. 2.

O ZI DE TOAMNĂ

I. L. NEPOS

Pânze de ceață prinse în vârfuri de brazi, drâmbe lungi, prevestitoare de vreme bună, sunt întinse de-a lungul Cormăii, vâlicică ce coboară clipocind peste bolovani albi de bicași. tocmai din spinarea munților care despart în două calea dintre Pietrosul și Ineul. În fondul vag al luminii de dimineață se desprind contururi nelămurite de copaci acoperind cu ramurile lor plecate somnul liniștit al apei. Respirația răcoroasă a nopții a așternut cununi de rouă pe capetele ierburilor, silindu-le să-și plece acum fruntea sub această grea podoabă, semn de închinare nesfârșitei Firi.

Un grup de patru vânători trezesc sub bocancii lor spinarea pietrelor ascunse în pulberea drumului, care se împletește destul de des cu firul apei. Praful stârnit se așterne curând tăcut pe același loc. Am trecut de dealul Pleșii, o luăm spre dreapta și apucăm în sus pe păraul Prelucii, însoțiți de vâjăitul apei din cascade abia ne dăm seama că a sosit ziua albă, iar până la Măgura Porcului mai avem încă o bună postată. Cu ochii mai mult în volbura păraului, urcăm fără să ne dăm seama cum trece timpul. De la un loc firul apei se subție, iar glasul ei parcă e mai ascuțit. Umbre cari fulgeră prin apă ne opresc în loc. În luciul apei, păstrăvi ne atrag atenția și ne fac să privim unul la altul zâmbind cu înțelese. Noi știm ce se petrece în taina apelor acum. În revărsat de zori, sub umbră de cetini, păstrăvii sunt în îndeplinirea marilor lor îndatoriri. Câte unul câte doi, sau mai mulți stau nemișcați pe fundul apei la adăpostul bolovanului prăvălit de pe munte și pus parcă anume să mai oprească din furia șuvoiului. Păraul e mic, limpede, repede și cu bulbuci de aer, E așa de mic, încât peștii cei mari sunt cu aripile afară din apă. Așa le place lor în această epocă. De ce să-i mai tulburăm? Ne ferim de firul apei cât mai mult. E păcat să-i speriem. Astăzi ei ne pregătesc cu atâta trudă și pericole, bucuria zilelor de mâine. Mai bine să le ajutăm cu ceia ce putem. Uite pescărușul negru, de ce să scufundă de atâtea ori pe lângă piatra albă din volbură? ... Să fie oare un hoț care pe de gratis se înfruptă din tainicul pat al scumpilor noștri păstrăvi?... Dejun boieresc cu icre?... Unii zic da, alții nu... Paf! ... sună o pușcă. Volbura înghite pentru totdeauna pe lacomul pescăruș. Dat fiind anotimpul, orfani nu lasă în urma lui. Am scăpat câteva sute de viitoare vieți și poate tot atâtea momente de satisfacții pescărești, O mică notă de egoism, sau un gest barbar - vor spune acei care nu sunt pescari.

Ne urmăm drumul, silindu-ne să fim cât mai departe de părau, urându-le păstrăvilor nuntă rodnică și bogată. Sosiți pe culme suntem întâmpinați de paznici și gonaci. Bătrânul paznic, Leon Jarda, dă raportul:

- Un urs mai mic în cătânii din Porcoaia, trei în valea Prelucii la Ferigă, unul în runcurile de pe Arșița, o scroafă cu șapte godini în Butuci. Vierul bătrân și cu alți patru, au trecut în ast'dimineață în jgheabul Covătarului, după ce au zdrobit jumătate năpăria lui Maței, astă noapte, în gura Prelucii.

Moș Leon Jarda, e vâj ca un gânj, subțiat de bătaia vânturilor, ploilor și zăpezilor, lung ca un plop și uscat ca o trestie. Vânător de peste 40 de ani, multe focuri a slobozit din pușca legată cu sârmă, mult vânat a doborât! Specialist la urmărit și dezlegat urmele vânatului, la capcane de jderi și vidre este neîntrecut de nimeni. Multă experiență - „învățătură” cum îi place lui să spună - a câștigat în lunga lui viață trăită aproape numai pe coclauri și horăți.

I. L. Nepos

Vorba lui e sfântă, ce spune e sigur și deci trebuie să ne conformăm, Vom lua hait Măgura tocmai dinspre măiereni.

- Haităii să vină după mine, iar Domniile voastre așezați-vă; unul la buhășei din marginea pădurii, unul la Groapă, altul la fagul de la Fântâniță ... și așa mai departe ne fixează locurile, cu glasul moale dar sigur și hotărât. Ne așezăm în locurile anumite. Trece un ceas bun - nimic; nici un zgomot, cu toate că goana este începută, dar de cealaltă parte a Măgurii. De la noi nu se aude nici un glas. Frigul dimineții de toamnă începe a mă pătrunde. Mai trece un ceas și mai bun; tot nimic. O ciocănitore neagră, țipând speriată coboară dinspre Măgura, în pădurea din spatele meu. Să fie un semnal?... Poate. Mai trec câteva sferturi de ceas. Pe coastă sus se aud pași grei, răsturnări de pietre. Apoi liniște. Ce să fie? Ursul?... Cu ochii ațintiți spre vârful Măgurii, îmi țin răsuflarea spre a auzi mai bine. Zgomotul reîncepe; vreascurile rupte ca de meliță, - pufnituri înăbușite, - fâșiituri de frunze, și... iată-l! țipând și bătând repede din aripi pe deasupra noastră.

- „Ține-l măă!! ho! ha! Hooo! he! ... Aveți grijă la ștanduri c-a plecat! Sunt patru urși! Băgați de seamă!”... Avertisment dat de sus și peste vârfuri de copaci. Parcă cunosc glasul moale al moșului Jarda.

Trecătorile, dictate de vâjul Jarda, aduc neapărat fiarele înaintea țevilor. Camaradului ghinionisa de la Măgura, îi apar patru înaintea puștii. De data aceasta având oarecare experiență - a spus el mai târziu - alege pe cel mai mare și trage cu amândouă țevile, odată. Din pocnetul puștii, ursul se răstoarnă spre părau, urlând de spaimă. În această răsturnare dă peste un haitău, care de frică se aruncă cu capul într-un zugău, iar în locul capului își ridică picioarele încălțate cu opinci, în care ursul a avut chef să-și înfigă ghearele unei labe. Un Browning cal. 12 dintr-o mână pricepută nu i-a mai dat răgaz de a căuta dacă e spălat la picioare harnicul haitău.

Răcnetele, țipetele, pocniturile armelor, m-au cam zăpăcit. Cineva din jos strigă de parcă ar fi voit să răstoarne munții:

- Nu trageți în tuluci!... Mai este o ursoaică cu doi pui! Nu mai trageți!...

Am înțeles. Nu mai trage nimeni, - înțelegere făcută încă de dimineață. Bine că s-a terminat această groaznică muzică. Plec în vale spre a vedea rezultatul. În acest moment un pui își face apariția în fața mea, ieșind din tufe. Brrrrhhbufl!... Coama zburlită și mormăia într-una. Cad jos cu pușca alătura. Mi-a fost frică? Astăzi, mai că aș zice nu. Dar atunci? ... Poate nici atunci. Cu toate că mă scuipa, făcea urât și era burzuluiat.

„Tu ești tuluc?... Dar ești destul de mare și voinic și dacă vrei îți pot spune că ești și frumos. De ce ai făcut urât și m-ai scuipat?... Ha?”... - „Nu trageți în tuluci!”... e porunca din vale a d-lui dr. L. O.¹, proprietarul terenului, unde noi suntem invitați. Cred că ai auzit și tu puiule, deci... la revedere puiule drag, la valea Căpățanei din Vărarea, peste doi ani. Du-te! N-ai auzit porunca din vale. Fugi!! Spune un mulțam frumos și hai pleacă, nu mai sta că mi frică de maică-ta”.

Un hoo!!! tocmai din cele mai adânci străfunduri i-a convins că în fața lui poate să fie un oarecare pericol de moarte. A plecat, n-a mai stat și dus a fost... Off! Bine că am scăpat de ispita de a comite o crimă ... și mai bine că am scăpat de mamă-sa.

Plec la ursul din vale. E mort. Ultima suflare și-a dat-o cu ochi ținți spre pădurea, care de multe ori i-a fost scut apărându-l de viclenia oamenilor. În această pădure, a pus temelie unei vaste familii ursești, căci astăzi a ajuns nu numai tatăl ori bunicul, ci străbunicul tuturor urșilor de pe valea Cormăii...

- Ce mai facem acum moș Leon?

- Apoi, cum îți spune Domniile voastre. Eu aș zice să mergem la Covătaru, la porci. Nu-i departe, o luăm de-a coasta pe potică și cât bați două am ajuns.

- Hai plecăm.

¹ Este vorba de dr. Laurențiu Oanea originar din Sângeorz-Băi.

O zi de toamnă

Luăm coasta în piept și „cât bați două” s-au făcut două ore de mers. Dar nu ne-a părut rău. Într-o goană, au căzut doi mistreți. Vierul bătrân a trecut pe la camaradul cu ghinionul din Măgura și de bună seamă a trebuit să scape viu și nevătămat. Așa a și fost. Bietul gulerat din Porcoaia aici și-a găsit sfârșitul. Prietenul A. a avut fericirea și rara ocazie de a încresta pe răbojul de vânătoare, primul lui urs. La această mare întâmplare a urmat un „botez” aplicat de toți cei prezenți. A fost cam drastic acest botez însă l-a răbdat cu mare putere de voință.

Seara se apropie. Soarele coborât sub linia de orizont își trimite ultima rază peste cetina deasă a molizilor lungindu-le umbra până pe coasta din față.

Duhurile nopții încep a-și flutura aripile din adâncuri de văgăuni; șoaptele serii încep a cuprinde întreaga fire. Luceafărul serilor de toamnă, cu raze puține, licărește în albastrul nemărginit. La margine de pădure, flăcările unui uriaș foc, încearcă să lupte cu bezna. În jurul focului înprospătat mereu cu cepuri de brazi uscați, încep vechile povești vânătorești. Reale și totdeauna noi pentru noi, - ireale și fantastice pentru cei care nu fac parte din tagma noastră.

Jos în vale, Cormaia, - cuvânt rămas de la strămoșii noștri Daci, numele cu care în credința lor preaslăveau pe Zeița Primăverii, căreia la ziua de 1 Mai îi aduceau jertfă un porc mistreț, vânat din văgăunile acestei văi, rămânând pentru urmași același nume dacic perpetuându-se de-a lungul veacurilor. - astăzi înseamnă doar o frumoasă apă de munte, ce ascunde în știolboane, sus la izvoare, păstrăvi, iar mai jos unde s-a înțelenit arinul și salcia, lipani.

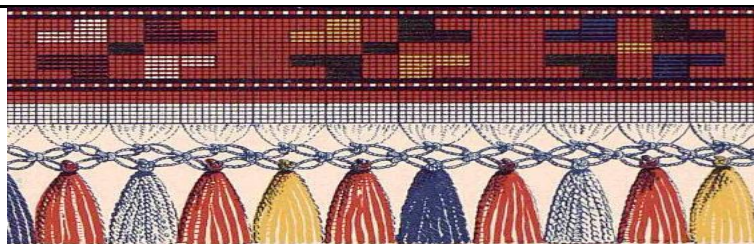
Peste lucioase prundișuri, apele Cormăii se alungă spre Someșul ce le așteaptă la cotul stâncilor de la Tunel. O clipă Someșul, amuțește glasul apelor sale, ascultă taina Cormăii, dă mâna cu ea și pleacă apoi grăbiți în vale cu gândul hotărât de a sparge Strâmturile de la Sângeorz-Băi.

Dincolo valea Zeiței Primăverii - Cor-Maia -, în fața noastră în pădurea muntelui Craia, trubadurii toamnei, își cântă melodiile de dor și vitejie. Glasul „celui bătrân” a pus tăcere în gura vânătorilor. În vibrarea acestui glas, noi știm că zace glasul tuturor generațiilor ce vor veni din această cântare¹.

¹ *Carpații*, Cluj, anul XV, 1947, nr. 3, p. 51-53.

DIN GRANIȚĂ

Protocolul botezaților ortodocși din Parohia ortodoxă Năsăud în perioada 1908-1913

ALEXANDRU DĂRĂBAN

1908

1. Ioan Nășcuțiu¹.

Anul, luna, ziua	Nașterii	17/30 iulie
	Botezului	27 iulie/9 august
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă		Prunc fecior
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților		George Nășcuțiu, gr. -or., agricultor Ileana din salva, măritată Nășcuțiu
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei		Năsăud, comitatul Bistrița-Năsăud
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei		Năsăud
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei		George Rus și soția sa Floarea
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa		Palagia Rus
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat		-
Numele și conumele preotului botezător		Gregoriu Pletosu

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond Registrul nr. 774 – Protocolul botezaților, p. 2 v - 3, poz. 1.

Alexandru DĂRĂBAN

1911

1. Maria Moldovan¹

Anul, luna, ziua	Nașterii	17/30 octombrie
	Botezului	26 octombrie/8 noiembrie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă		Pruncă
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților		Romul Munteanu, fronzelar, soția Elena, greco-orientali
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei		Fărău, comitatul Alba Inferioară
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei		Palatca, comitatul Cluj
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei		George Căthiul și Rafila Langa din Caila, greco-orientali
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa		Palaghia Rus
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat		-
Numele și conumele preotului botezător		Augustin Bena

1912

1. Gavrilă Istrate²

Anul, luna, ziua	Nașterii	18 ianuarie stil nou
	Botezului	18 februarie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă		Prunc
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților		Istrate Gavrilă, soția Maria Palaghe
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei		Vărarea (Nepos)
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei		Vărarea (Nepos)
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei		Ioan Login, soția Măriuca

¹ Idem, p. 3 v. – 4, poz. 1.² Ibidem, poz. 1.

**Protocolul botezaților ortodocși din Parohia ortodoxă Năsăud în perioada
1908-1913**

Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa	Elisabeta Chibulcutean	
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat	-	
Numele și conumele preotului botezător	George Moldovan	
Dacă cumva pruncul sau prunca a murit, în ce zi, lună și an a murit?	1 martie 1913	

2. Rea Silvia Bena¹

Anul, luna, ziua	Nașterii	7/20 ianuarie
	Botezului	4/17 martie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă	Pruncă	
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților	Augustin Bena, profesor-paroh și soția Silvia, greco-orientali	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei	Pianul de Jos	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei	Gherla	
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei	Ioan Păcurariu și soția Sabina	
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa	Maria Brandsch	
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat	-	
Numele și conumele preotului botezător	Augustin Bena	

3. Valeriu Cotuțiu²

Anul, luna, ziua	Nașterii	28 iunie/11 iulie
	Botezului	1/14 iulie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă	Prunc	
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-

¹ Ibidem, poz. 2.

² Ibidem, poz. 3

Alexandru DĂRĂBAN

Numele, conumele, religia, meseria părinților	Timoftei Cotuțiu greco-oriental, soția Domnica, greco-catolică	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei	-	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei	-	
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei	Gheorghe Câthiu Bechi și soția Floarea	
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa	Saveta Nistor	
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat	-	
Numele și conumele preotului botezător	Ioan Nășcuțiu	
Dacă cumva pruncul sau prunca a murit, în ce zi, lună și an a murit?	29 martie 1913	

4. Elena Silvia Fântână¹

Anul, luna, ziua	Nașterii	9 noiembrie
	Botezului	21 noiembrie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă	Pruncă	
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților	Ion Fântână, greco-oriental. Ana Fântână, greco-orientală, comercianți	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei	-	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei	-	
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei	Procopiu Gălan și Ioana născută Constantin	
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa	Teodora Mihail Gălan	
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat	-	
Numele și conumele preotului botezător	Augustin Bena	

¹ Ibidem, poz. 4.

**Protocolul botezaților ortodocși din Parohia ortodoxă Năsăud în perioada
1908-1913**

5. Septimiu Silviu Sever Sânjoan¹

Anul, luna, ziua	Nașterii	17 noiembrie
	Botezului	8 decembrie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă		Prunc
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților		Cornel Iancu Sânjoan, greco-oriental, profesor, Valeria născută Mureșan, greco-orientală
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei		Maieru
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei		Telciu
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei		Cornelia Mureșan, Telciu
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa		Maria Brandsch
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat		-
Numele și conumele preotului botezător		Augustin Bena
Când s-a dat extrasul		12 decembrie 1912

6. Andrei Romul Laurențiu Moldovan²

Anul, luna, ziua	Nașterii	13 decembrie
	Botezului	26 decembrie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă		Prunc
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților		Romul Moldovan, franzelar, Elena
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei		Fărău comitatul Alba Inferioară
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei		Palatca, comitatul Cluj
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei		Aurel Balint, funcționar de poștă și soția Valeria

¹ Ibidem, poz. 5.

² Ibidem, poz. 6.

Alexandru DĂRĂBAN

Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa	Pelaghia Rus	
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat	-	
Numele și conumele preotului botezător	Augustin Bena	
Dacă cumva pruncul sau prunca a murit, în ce zi, lună și an a murit?	27 ianuarie 1913	

1913**1. Emilia Orosz¹**

Anul, luna, ziua	Nașterii	1 ianuarie
	Botezului	11 ianuarie
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă	Pruncă	
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților	Ioan Orosz, Ana născută Rus	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei	-	
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei	-	
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei	Șold Nicolae și soția Porfira născută Moldovan	
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa	Pelaghia Rus	
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	Da
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat	-	
Numele și conumele preotului botezător	Augustin Bena	

2. Mihail Bacăș²

Anul, luna, ziua	Nașterii	-
	Botezului	-
Prunc sau pruncă? De sunt gemeni sunt ambii prunci sau prunce sau unul prunc și alta pruncă	Prunc	
Născut din pat	Legiuit	Da
	Nelegiuit	-
Numele, conumele, religia, meseria părinților	George Nistor Bacăș, Maria	

¹ Ibidem, poz. 1.² Ibidem, poz. 2

**Protocolul botezaților ortodocși din Parohia ortodoxă Năsăud în perioada
1908-1913**

Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței tatălui, strada și numărul casei		Năsăud
Patria, jurisdicțiunea nașterii și al locuinței mamei, strada și numărul casei		Năsăud
Numele, conumele, religia, starea și locul locuinței nașului sau a nașei		Leon Rus și soția Maria
Numele, conumele moașei, locul și numărul casei unde locuiește dânsa		Louisa Herzum
Este pruncul uns cu Sfântul Mir	Este	-
	Nu	-
Când s-a altoit de vărsat		-
Numele și conumele preotului botezător		Ioan Nășcuțiu

Sursa:

https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_165bbb18_ca4c_4006_98ae_8edcef38657d

Adunarea generală anuală a Reuniunii învățătoresți „Mariana” din 25 și 26 mai 1884

Rodna Veche, la 10 iunie 1884

În 25 și 26 Mai n. a. c. comuna Rodna Veche a avut fericirea de a primi în mijlocul său niște oaspeți foarte plăcuți și bineveniți. În acele zile s-a ținut adecă la noi adunarea generală anuală a Reuniunii învățătoresți numită „Reuniunea Mariană”, care a fost cercetată de un număr frumos de membrii, cu deosebire din tagma învățătorescă.

Recunoscând cum că onoratul public român se interesează despre tot ce atinge viața noastră culturală, mă voi încerca a descrie în liniamentele sale principale decursul adunării generale a susnumitei reuniuni, care și-a scris pe steagul său ridicarea învățătorimii noastre la nivelul de cultură, ce i se cuvine, și înaintarea căușelor școlare, a educațiunii și instrucțiunii populare, prin mijlocul salutar al asocierii și pe calea întrunirilor.

Încă în 24 seara au sosit cei mai mulți membri și s-au încortelat pe la locuitorii de aici, care i-au primit cu toată căldura și ospitalitatea, după cum e datina străbună a Românului.

În 25 dimineața fiind Duminică, membrii reuniunii au luat parte în corpore în biserica greco-catolică locală la serviciul divin, care s-a celebrat prin cooperatorul Gherasim Domide, invocându-se darul și binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lucrărilor și silințelor reuniunii. La finea liturghiei pontificantele a ținut o vorbire potrivită, arătând poporului, adunat în un număr foarte frumos, lipsa învățăturii și cultivării prin știință la orice popor doritor de viață și existență, și cu atât mai vârtos la poporul nostru român, care prin vitregimea timpurilor și grelele împrejurări din trecut a rămas îndărătul altor neamuri, scopul cel salutar și binefăcător al întrunirilor de orice natură și cu deosebire a celor învățătoresți, care înaintează în mod însemnat cauza învățământului și a culturii populare, a salutat din tot sufletul, pe membrii reuniunii, îndemnând în termeni călduroși pe credincioșii adunați, ca să-i primească cu toată ospitalitatea străbună în mijlocul lor, să le facă petrecerea în această comună cât mai plăcută, și îndemnându-i să îmbrățișeze cu toată căldura căușele școlare, care pentru noi sunt tot atâtea chestiuni de viață și existență, și în fine rugând pe împăratul cerurilor, ca să-și reverse rouă darului său asupra adunării, ca lucrările ei să poată produce fructe și rezultate îmbucurătoare spre binele și mărirea neamului românesc.

După sfânta liturghie, membrii s-au întrunit în școala română din loc, unde și-a ținut adunarea ședințele sale. Ca oaspeți au asistat mai mulți inteligenți din loc, între care amintesc pe distinsul botanic român și membru al Academiei din București Florian cavaler de Porcius, judele administrativ al cercului Rodna Ioan Isip, care a fungat¹ și ca comisar politic la adunare, apotecarul² Fr. Daichendt, dirigintele scolii de stat din loc D. Bedci, învățătorul de acolo A. Iakobensky, practicantul adm. Em. Hosszú, etc.

Ședința primă s-a început pe la oarele 11 a. m. și a fost deschisă de către președintele reuniunii, profesorul gimnazial Maxim Pop, prin un discurs frumos și foarte instructiv, prin care îndeamnă pe membrii la muncă perseverentă pe terenul educațiunii și instrucțiunii populare, a cărei apostoli sunt, punând-le în perspectivă un succes îmbucurător și fructele cele frumoase și

¹ Funcționar.

² Farmacist.

*Adunarea generală anuală a Reuniunii învățătoresți „Mariana”
din 25 și 26 mai 1884*

dulci. Acest discurs a fost primit de către adunare cu aplauze călduroase și ascultat cu un deosebit interes.

După deschiderea ședinței s-au ales comisiunile îndatinate și anume: comisiunea pentru înscrierea membrilor noi, pentru cenzurarea socotelilor și pentru deliberarea asupra propunerilor făcute de comitet. Apoi s-a citit raportul comitetului despre activitatea sa din decursul anului trecut, care s-a luat cu îndestulare spre știință. Darul făcut reuniunii de societatea de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud în sumă de 25 fl., s-a primit de adunare cu mulțumită.

Din raportul Căsarului s-a constatat, că se află o mulțime de taxe de membri în restanță și adunarea, în unanimitate, a luat măsuri energice pentru încasarea acelor taxe restante, ca așa activitatea reuniunii se nu suferă scădere din lipsă materială.

S-a citit raportul delegaților esmiși¹ din partea reuniunii la adunarea generală anuală a reuniunii învățătoresți regnicolare², care s-a ținut în Budapesta în vara anului trecut.

După aceasta s-au publicat niște ordinațiuni referitoare la un institut pentru instruirea celor defectuoși din naștere și condițiunile de primire, și la premiarea învățătorilor, care se vor ocupa cu instruirea atâtor nefericiți, care s-au luat spre știință.

La ordinea zilei a fost citirea disertațiunilor insinuate. Conform programei primul disertant a fost Mihai Domide, bravul și neobositul diriginte al școlii populare superioare din St. Georgiu. Disertațiunea sa: „Ce poate face școala poporală pentru lățirea culturii pomăritului în acest ținut” fiind prelucrată cu diligență și cunoștință de cauză, a fost viu aplaudată de adunare.

Disertațiunea a fost bine primită învățăturile din ea sunt de importanță pentru poporul român. Pentru studierea, cum sunt a se pune în practică ideile salutare din disertațiune, s-a ales o comisiune specială constătătoare din dl. disertant Ioan Jarda și Toader Rotar, care să studieze modalitățile, după care s-ar putea acele învățături realiza spre binele și ridicarea poporului econom, și apoi să facă în acest respect o propunere reală.

Fiind timpul înaintat ședința primă s-a ridicat la ora unu și jumătate, și a doua s-a anunțat pe ora 5 p. m., iară membrii s-au întrunit la o masă comună în sala ospătării „Lumea nouă”.

Prânzul comun, la care au participat vreo 50 de inși a fost foarte animat și toasturile încă nu au lipsit. S-au ridicat toasturi pentru Maiestatea Sa, pentru vicarul Rodnei, demnul succesor al nemuritorului Marian, al cărui nume îl poartă reuniunea, pentru șeful cercului administrativ, pentru comitetul reuniunii, pentru ilustrul academician Florian cavalier de Porcius, pentru venerabilul paroh local, etc.

În ședința a doua, deschisă la ora 5 p. m., s-au citit două disertațiuni interesante și instructive și anume: „În cât poate învățătorul și afară de școală contribui la înaintarea culturală și materială a poporului” de învățătorul de la școala poporală superioară din Sângiorgiu - Eremie Șorobetea, - și despre „industria domestică” de Iuliu Pop, învățător în Rodna-Veche. Disertațiunile au fost ascultate cu deosebit interes și aplaudate, iar pentru posibila punere în praxă³ a ideilor dezvoltate în dânsle s-au relegat⁴ la comisiunea specială esmisă în ședința primă spre studiere.

După-ce adunarea a decis, ca în ședința proximă să se țină cele două prelegeri practice anunțate, apoi să se facă raporturile comisiunilor esmise și numai după aceasta să se continue citirea celorlalte disertațiuni, ședința a doua se ridică și a treia se anunță pe ora 8 a. m. ziua următoare.

¹ Verificați.

² Privitor la țară. De țară. Al țării.

³ Practică.

⁴ Plasat.

*Adunarea generală anuală a Reuniunii învățătoresți „Mariana”
din 25 și 26 mai 1884*

Seara s-a aranjat un bal, a cărui venit s-a destinat pentru înmulțirea fondului reuniunii. Aici iarăși s-a întrunit un număr frumos de membri, precum și cea mai mare parte din inteligența din Rodna, atât română cât și maghiară. Petrecerea a fost foarte animată și a durat până în dalba ziuă.

Dintre dame am avut onoare a saluta la această petrecere frumoasă românească pre doamnele și domnișoarele din Rodna și jur: Mărcuș, Isip, Porcius, Slăvoacă, Hosszú, Trokuya, Anca, Constantin, Ebersberger, etc.

Rezultatul material a petrecerii a fost modest. Constatăm însă cu bucurie un progres frumos a învățătorilor în viața socială.

Ședința a 3-a s-a început la ora 8 dimineața cu I-a prelegere practică din învățământul intuitiv, ținută de învățătorul Iuliu Pop cu clasa I a școlii populare din loc.

A doua prelegere practică a ținut-o învățătorul Silvestru Mureșan cu clasa a II-a a susnumitei școli, tratând din Geografie comitatul Bistrița-Năsăud cu succes destul de bun.

Din raportul comisiei pentru înscrierea de membri noi, s-a constatat înscrierea alor 3 membri ajutători și 8 ordinari.

Comisiunea specială emisă pentru studierea disertațiilor și a propunerilor făcute de comitet prin referentul Ioan Jarda își face raportul în următoarele:

La disertațiunea lui Mihai Domide „Ce poate face școala populară pentru lățirea pomăritului în acest ținut” comisiunea considerând acest obiect de foarte important propune, ca spre posibila realizare a ideilor dezvoltate în aceea și punerea lor în praxă:

1. Reuniunea să se pună în conțelegere cu senatele scolastice locale, ca acele să pună în bugetul anului scolastic mai de aproape deocamdată un premiu de 10 fl., care va fi a se da învățătorului, care va dovedi, că are în pomăria școlii sale cel puțin un număr de 500 pomișori, și că în anul acela a dat spre răsădire elevilor săi cel puțin 100 pomișori altoiți.

2. Reuniunea în adunarea de astăzi să statorească din averea sa deosebit un premiu de doi galbeni pentru acel învățător de la școlile populare confesionale, care peste minimul statorit în punctul 1. va dovedi, că are cea mai bună grădină de pomărit. Acest premiu se va decerna după 3 ani, adică în anul 1887 prin adunarea generală pe baza cererilor intrate la comitet.

La disertațiunea lui Eremie Șorobetea „În cât poate învățătorul și afară de școală contribui la înaintarea culturală și materială a poporului” comisiunea împărțind această temă în două părți, încât e pentru partea intelectuală află recomandabilă înființarea de reuniuni de lectură și biblioteci populare și propune ca reuniunea să se pună în conțelegere cu senatele scolastice locale, ca acele în tot anul se prelimineze în bugetul școlii o sumă de cel puțin 5 fl. pentru procurarea de cărți; iar învățătorii să lucre din rășputeri într-o acolo, ca și prin oferte benevole să se adune bani și procure cărți spre scopul acesta; - iar încât e pentru partea materială, în care se recomandă înființarea de reuniuni, care din capitalele adunate pe calea contribuțiilor să cumpere bucate de tot soiul, din care trăiește poporul nostru, atunci când e prisos și sunt mai ieftine, și acele să le deie poporului în timp de scumpete cu prețuri moderate; apoi de reuniuni pentru ajutorarea împrumutată în cazuri când pătimesc daune cu vite de trăsură: boi, vaci, etc. - comisiunea propune a se primi în principiu ca foarte salutară și a le pune la inima învățătorilor recomandându-le cu toată căldura, ca și pe acest teren să se străduiască a să face demni de numele de crescători a-i poporului prin punerea lor în praxă și prin ridicarea pe această cale a bunăstării lui materiale.

La disertațiunea lui Iuliu Pop, „Însemnătatea industriei de casă”, comisiunea recunoaște pe deplin însemnătatea ei și necesitatea de a se introduce în școlile noastre populare, ca pe această cale să se poată mai ușor străplânta și familiariza în popor; iar cei ce o vor putea introduce, despre rezultatele dobândite să facă raport la una din adunările generale viitoare.

*Adunarea generală anuală a Reuniunii învățătoresți „Mariana”
din 25 și 26 mai 1884*

Dintre propunerile comitetului, sprijinite de comisiunea specială și primite de adunare amintesc la acest loc:

a) Edarea pre spesele reuniunii a unui calendar pedagogic, în care pe lângă partea calendaristică îndatinată, în partea literară să se publice afacerile interne ale reuniunii mai însemnate, disertațiunile membrilor ei și alte lucruri de lipsă pentru învățătorii și bărbaii de școală.

b) Proclamarea de membri onorari a reuniunii în persoanele Iluștrilor Domni: Timoteu Cipariu, canonic în Blaj, Dr. Ioan Szabo, episcopul Gherlei, Ioan Moldovan, canonic în Blaj, Mihail Șerban - canonic în Gherla și Ioan Popescu profesor în Sibiu.

c) Peste invitarea reuniunii învățătorilor români din jurul Gherlei pentru a o sprijini în pașii făcuți pentru edarea¹ unei foi scolastice diecezane și deschiderea unui curs suplimentar de limba maghiară în Gherla, adunarea luând spre cunoștință partea primă a invitării, trece peste partea a doua fără de ai da vreo atențiune.

d) Locul adunării generale următoare se decide a fi comuna Monor.

Din raportul comisiunii cenzurătoare s-a constatat, că rațiunile² s-au purtat cu toată exactitatea și documentele s-au aflat în cea mai bună ordine, căsarului reuniunii, Toader Rotar, i s-a dat absolutor votându-se mulțumit protocolară pentru conducerea corectă a rațiunilor.

Terminându-se raporturile comisiunilor esmisă, s-a pus la ordinea zilei continuarea citirii disertațiunilor insinuate. Președintele aduce la cunoștință, cum că mai sunt insinuate următoarele disertațiuni:

a) Remunerațiunile și pedepsele de Ioan Drăgan.

b) Dezvoltarea simțământului estetic de Clement Grivase.

c) Tot aceasta din urmă de Silvestru Mureșan.

d) Despre Moralitate de Demian Nechiti³.

¹ Editarea.

² Socotelile.

³ *Tribuna*, Sibiu, anul I, 1884, nr. 55, p. 217-218.

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Perioada interbelică s-a caracterizat prin maturizarea curentelor de dezvoltare politică, economică și socială. A fost o „epocă plină de vitalitate și creativitate prin experimentarea de idei noi, dar și o epocă de dispute și diviziuni, românii fiind obligați să reorganizeze instituții, să reexamineze tradiții respectate și să se confrunte cu problemele unei societăți capitaliste în ascensiune, pe calea urbanizării, fenomen comun întregii Europe”¹.

Principalul punct al ordinii zilei în politică a fost „supraviețuirea și întărirea democrației parlamentare confruntată cu provocări serioase din partea forțelor autoritarismului”². În primul deceniu de după Marea Unire cele două principale partide politice – Național Liberal, Național, devenit apoi Național Țărănesc – erau angajate în susținerea guvernării parlamentare, erau într-o competiție firească de putere, creând premisele unei democrații favorabile³.

Deceniul ce a urmat s-a caracterizat prin incertitudini în viața economică și socială, punând sub semnul întrebării viabilitatea, chiar adaptarea la instituțiile liberal democratice. S-au creat premisele apariției mișcărilor și partidelor de dreapta, acestea venind cu soluțiile lor proprii, autoritare⁴.

Principala problemă din viața politică în perioada interbelică a fost lupta între democrație și autoritarism⁵. Deși cele două mari partide erau conștiente că erau necesare schimbări, s-a făcut o „politică de dragul politicii, în vederea obținerii unor avantaje tactice pe termen scurt, în locul susținerii principiilor înalte, nu numai că nu a fost eradicată, dar s-a și intensificat”⁶. În afara politicii existau multe grupări sau personalități care se opuneau la tot ceea ce reprezenta Europa modernă, creându-se un climat de opinie favorabil mișcărilor politice naționaliste, extremiste și autoritare⁷.

Mișcările de dreapta apărute în acea perioadă erau alimentate în continuare de antisemitism. În perioada interbelică, un inițiator și susținător de frunte al antisemitismului a fost Alexandru C. Cuza (1857-1947), profesor de economie politică la Universitatea din Iași⁸. În 1923, A. C. Cuza a fondat Liga Apărării Naționale Creștine (LANC), al cărui ziar era „Apărarea Națională”. Ea dispunea de o organizație paramilitară, „Lăncierii”. LANC lupta contra partidelor

¹ Keith Hitchins, „România modernă la zenit (1919-1940)”, în vol. Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor (ed.), *Istoria României*, București, Corint Educațional, 2014, p. 346.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 346-347.

⁵ *Ibidem*, p. 352.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 352-353.

⁸ *Ibidem*, p. 356.

Alexandru DĂRĂBAN

politice, pentru reorganizarea Parlamentului și pentru alianța României cu Italia Fascistă. În 1935, LANC a fuzionat cu Partidul Național Agrar și a format Partidul Național-Creștin¹.

Problema Constituției a fost un element esențial în programul Partidului Național Creștin. S-au declarat pentru modificarea Constituției, „ținând afirmarea categorică a ideii naționale în structura vieții de Stat, prefacerea morală a societății românești și restabilirea principiului de autoritate în organismul Statului”².

Ideile de căpetenie care trebuiau aplicate în această mare reformă erau: ideea națională, ideea morală și ideea de autoritate³. Ca soluții practice preconizau:

„1) transformarea Corpurilor Legiuitoare într-un instrument ordonat și util, prin reducerea numărului deputaților ca și prin noi atribuții și o nouă organizare a Senatului, alcătuit din senatori aleși de către corporațiile românești constituite în temeiul unor legi speciale, ale căror principii se vor înscrie în Constituție, apoi din senatori numiți de Rege dintre fruntașii țării și senatori de drept, reprezentând anumite instituții;

2) înscrierea în Constituție a principiilor de bază ale legii administrative pentru a asigura dominația politică a românismului, înlăturându-se exagerările principiului electiv și urmărind o administrație onestă, ferită de fluctuațiile politicianiste;

3) înscrierea în Constituție a principiilor unei legi a presei, având a asigura caracterul național, cinstea profesională și garanția intelectuală a organelor de publicitate din țară;

4) o nouă și riguroasă afirmare a răspunderii ministeriale;

5) introducerea pedepsei cu moartea, ca sancțiune pentru anumite crime de drept comun, ca și pentru crimele de înaltă trădare”⁴.

Românilor.

Vrem ca stăpânirea politică, economică și culturală a națiunii dominante să se afirme dezrobite de orice amestec parazitar.

Vrem aplicarea principiului național la funcțiunile de Stat și punerea în valoare a proporționalității numerice, în sens etnic, la toate întreprinderile particulare din România.

Vrem ca armata națională, justiția, administrația și învățământul de Stat să fie în mâinile națiunii dominante, pentru a asigura, în prima perioadă de consolidare a Statului, valorificarea principiului național.

În legătură cu aceasta se va avea în vedere principiul proporționalității numerice la înscrierea în institutele superioare de învățământ”⁵.

În materie minoritară militau ca „Elementul evreiesc, care prin străvechi impulsuri extra-teritoriale, prin cetățenia lui prea recentă, și prin contactul cu influențele statelor cărora a aparținut, înfățișează note dizolvante, potrivnice consolidării Statului Român și față de care Statul Român, are datoria să-și apere organizația și munca românească.

Vrem reintegrarea în patria de origine a tuturor străinilor introduși în țară prin fraudă, necetățeni în sensul tratatului de pace, care nu-și pot legitima existența lor aici prin prisma unei necesități de Stat.

Vrem revizuirea tuturor cetățeniilor acordate celor veniți în țară după semnarea tratatului de pace”⁶.

Partidul Național-Creștin și-a găsit susținători și aderenți și în zona Năsăudului, astfel că

¹ <https://www.casamariinegre.ro/studii/politica/192/evolutia-partidelor-politice-in-romania-intre-anii-1918-1938>, accesat 13.11.2024.

² *Țara Noastră*, București, anul XIV, 1935, nr. 925, p. 1.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Idem*, anul XV, 1936, nr. 1184, p. 1.

⁶ *Ibidem*.

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud

la începutul lunii iulie 1936 a avut loc congresul organizației național-creștine din Năsăud în prezența a peste „7.000 de grăniceri care prin glasul lor și-au exprimat voința nestrămutată a populației din Țara Cătanelor Negre pentru România a Românilor”¹. Se menționa pe larg în oficiosul partidului că „în bătrâna cetate culturală a Năsăudului, conștiința românească a ținut să răspundă Duminica trecută acelor care de dragul arginților – printr-o criminală acțiune - fac jocul străinilor și prin destrămarea unității naționale caută să întroneze domnia lui Israel, pe pământul frământat de lacrimile și sângele moșilor și strămoșilor noștri.

Acolo, la umbra unui trecut de veche glorie străbună, congresul organizației din ținutul Cătunelor negre a exprimat voința nestrămutată a românismului de a rămâne stăpân pe destinele lui, fără amestec străin, dinăuntru sau din afară.

Într-o perfectă ordine și disciplină, peste 7000 de oameni au demonstrat la granița năsăudeană că românii înțeleg să-și păstreze cu demnitate ființa lor etnică pe cuprinsul hotarelor moștenite de la străbuni, că oricine ar încerca să-i mineze acest drept se va izbi de solidaritatea lor indisolubilă, hotărâți să moară sau să învingă sub cutele steagului desfășurat de marii apostoli ai naționalismului intransigent, d-nii A. C. Cuza și Octavian Goga”².

În ziua ținerii congresului se vedeau convoaiele de săteni, în costume, cu fanfare, steaguri și pancarte în frunte. În afară de Năsăud s-au remarcat comunele Rebrîșoara, Feldru, Runc, Mocod, Maieru, Rodna, Șanț, Sângeorz-Băi, Romuli, Telciu, Zagra, Mititei, Salva. Marea mulțime de participanți l-a întâmpinat la marginea orașului pe președintele de onoare al organizației din județul Năsăud, Virgil Popescu-Râmnicănu, însoțit de Nicolae Paicu din București, dr. Leon Scridon – deputat, dr. Leon Scridon – fost prefect, dr. Ionel Scridon, colonel Teodor Sbârcea, inspector școlar Ioan Pavel, dr. Octavian Budușan, prof. Constantin Flămând, Ioan Popoviciu, dr. Gavril Ceuca, dr. Teofil Tanco, Simion Scridon, director școlar Ioan Tiniș, Pavel Măgherușan, Ioan Moldovan, Vasile Călușeri, Ionel Buta, Emil Scridon, Ioan Goga, etc.

Dumitru N. Nistor, președintele organizației din orașul Năsăud a urat bun venit oaspeților, iar fetița Mia Nistor a oferit deputatului dr. Leon Scridon un frumos buchet de flori. A urmat trecerea în revistă a coloanelor mulțimii în Piața Unirii, apoi defilarea congresiștilor. În Piața Obor, unde a avut loc adunarea, s-a amenajat o tribună specială, s-a oficiat serviciul divin de un sobor de preoți, compus din protopopul Laurențiu Sima, preot-profesor Constantin Flămând, părintele Vasile Sonea din Herina și Ioan Mihalca din Rebrîșoara, răspunsurile fiind date de corul lăncierilor din Năsăud sub conducerea lui Dumitru N. Nistor. S-au sfințit 76 steaguri, cu svastica, ale organizațiilor din județ, constituind prilejul unor adânci emoții.

D-l Virgil Popescu-Râmnicănu, președintele de onoare al organizației național-creștine din județul Năsăud a declarat adunarea deschisă, după care a rostit o următoarea cuvântare:

„Plăcerea ce o simt întotdeauna revenind în această frumoasă regiune românească este de astă dată cu atât mai mare, cu cât pot constata odată mai mult însemnatele progrese făcute de organizația noastră județeană în cei abia 4 ani de existență.

Trimis în primăvara anului 1931 de d-l Octavian Goga, președintele fostului partid Național-Agrar, cu misiunea de a înființa și în acest județ o organizație a acelui partid, am avut marele noroc să obțin colaborarea unor elemente din cele mai valoroase, grație cărora am putut înregistra, abia la două luni după înființarea organizației, o victorie strălucită prin alegerea de deputat a d-lui avocat dr. Leon Scridon. Acea victorie, după cum a ieșit în evidență în alegerile din decembrie 1933, d-l Scridon reușind să se aleagă pentru a doua oară, n-a fost rezultatul unei simple întâmplări, ci acela al unei munci depuse cu multă stăruință și devotament în folosul binelui public.

În mai puțin de 2 ani, organizația noastră devenise un admirabil instrument de luptă națio-

¹ *Ibidem*, p. 3.

² *Ibidem*.

Alexandru DĂRĂBAN

nală, grație stăruințelor depuse de conducătorii săi locali, dându-mi posibilitatea să mă retrag de la conducerea ei, încredințând-o actualului nostru președinte, d-l deputat dr. Leon Scridon, alegere din cele mai fericite.

Rolul acestei organizații, din cauza așezării sale geografice, va trebui să fie din cele mai importante, formând aci un stăvilă puternic împotriva invaziei elementelor nedorite care continuă să se infiltreze pe căi piezișe în ținuturile noastre.

România a Românilor este lozinca partidului nostru, ceea ce de altfel nu exclude o pașnică și prietenească conviețuire cu elementele străine străvechi, așezate pe aceste meleaguri, însă numai atât timp cât acele elemente vor fi și vor rămâne cetățeni credincioși ai patriei, neavând privirile lor ațintite spre alte orizonturi decât cele românești.

Luând parte la acest congres în dubla calitate, de președinte de onoare al organizației și de delegat al conducerii partidului, exprim d-lui deputat dr. Leon Scridon, atât în numele meu cât și al întregului partid, adâncă recunoștință pentru activitatea desfășurată de d-sa, iar în calitate de delegat al Centrului voi da cetire următoarei scrisori ce a fost adresată de președintele partidului nostru, d. Octavian Goga:

Iubite Scridon,

Regret că împrejurările nu-mi îngăduie să iau parte la congresul organizației de Năsăud.

Dragostea mea se împarte în mod egal pentru toată întinderea pământului românesc, sunt însă puncte care sunt mai strâns legate de amintirile mele, cu mai multă rezonanță în zbuliumul meu politic. Un astfel de punct de reazim, la care mă gândesc cu multă mulțumire sufletească, e organizația de sub conducerea d-tale. Adunarea de la Bistrița de acum 5 ani, prin însuflețirea și proporțiile ei, va rămâne neuitată. Eram atunci la un început de acțiune și voi m-ați înțeles și m-ați urmat.

Astăzi, când partidul Național-Creștin stăpânește ca o rețea puternică întreg sufletul românesc, îmi dau seama că luptătorii încercați de ieri vor fi și mâine în frunte, când vom da ultimul asalt.

De aceea te rog arată tuturor prietenilor de pe pământul frumos al grănicerilor dragostea mea frățască și dorința de a mă vedea cât mai de grabă în mijlocul lor.

D-ta iubite Scridon, tovarăș vrednic de luptă, care vei avea recunoștința partidului pentru meritele d-tale - primește o caldă strângere de mână de la Octavian Goga, Ciucea, 21 Iunie 1956¹. Au mai luat cuvântul la această mare adunare Dumitru N. Nistor care a menționat printre altele că „noi grănicerii mai avem la ordinea zilei și problema averilor noastre grănicerești, care după cum toții vedem, au căzut pradă tuturor rașilor politici de la Unire încoace”².

Colonelul Teodor Sbârcea a spus că este „fericit că vede într-un număr atât de impunător fapt care dovedește că județul nostru se înțelege rostul și acțiunea Partidului Național-Creștin” și că „opera cea mare a șefilor noștri, A. C. Cuza și Octavian Goga, este a reda România românilor și în lupta aceasta trebuie să-i sprijinim cu toată convingerea”³.

Inspectorul școlar Ioan Pavel a menționat că „o purificare se impune. Și Partidul Național-Creștin, prin marii săi conducători, d-nii A. C. Cuza și Octavian Goga s-a ridicat dârz împotriva acestor odioase uneltiri, ce tind la destrămarea structurii noastre naționale și de stat”⁴.

Teodor Truțiu din Feldru a rugat ca să se transmită „iubiților lor șefi că suntem hotărâți să luptăm până la ultima picătură de sânge, pentru România a românilor”. Un alt locuitor din Feldru, Emil M. Marti a spus că „suntem adânc pătrunși de credința în biruința ideii naționale și creștine și ne strângem cu tot devotamentul și cu toată abnegația alături de d-l deputat dr. Leon

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud

Scridon¹. Au mai luat cuvântul G. Pupăză din Telciu, protopopul Laurențiu Sima, părintele Ioan Mihalca din Rebrîșoara, Ilie Ileni din Feldru și medicul Gavril Braicu care și-au exprimat nădejdea în Partidul Național-Creștin, în deputatul dr. Leon Scridon, descriind intoleranta situație în care se găsea elementul românesc. Pe aceleași coordonate au vorbit și Ionel Scridon și fostul prefect Leon Scridon.

Deputatul Leon Scridon, președintele organizației național-creștine din județul Năsăud, a ținut un discurs din care s-a desprins un înalt sentiment de mândrie națională exprimându-și dragostea nețărmurită și devotamentul neclintit față de Maiestatea Sa Regele Carol al II-lea. Și-a continuat discursul spunând că „Această luptă, care urmărește adevărata renaștere sufletească a poporului românesc prin refacerea morală a spiritului public pe toate tărâmurile vieții noastre de stat, va trebui să izbutască, căci ea este condusă de marii noștri șefi, adevărați bărbați de stat: Alexandru C. Cuza și Octavian Goga². Își încheia discursul spunând că „Opinia publică românească a acestei țări a fost trezită de presa naționalistă, care duce o luptă cu adevărat națională pentru dezrobirea Neamului Românesc.

Ne găsim la o hotărâtoare răspântie istorică.

Lupta se dă pe moarte și pe viață.

Sufletul curat al unui popor, hotărât de a realiza dreptul de stăpânire indestructibilă asupra pământului strămoșesc, dornic de a trăi o viață liberă și independentă reclamă o Românie a românilor³.

În încheierea congresului s-au citit și expediat telegrame Maiestății Sale Regelui Carol al II-lea, d-lui A. C. Cuza, președintele suprem al partidului și lui Octavian Goga în calitate de președinte.

Adunarea a luat apoi sfârșit într-o perfectă ordine și liniște⁴.

La data de 25 iulie 1937 au fost programate alegeri județene, ceea ce a determinat declanșarea unei campanii electorale începută cu o serie de întruniri ținute în diferite centre ale județului Năsăud.

Prima întrunire s-a ținut în comuna Șanț la data de 29 iunie în fața primăriei din localitate unde era adunată o mulțime de oameni. Întâlnirea a avut loc dimineața prin sosirea deputatului dr. Leon Scridon – președintele organizației de Năsăud, însoțit de dr. Octavian Budușan – președintele organizației Bistrița, dr. Gavril Ceuca – comandantul lăncierilor din județul Năsăud și Ioan Goga. Președintele organizației locale, Leonte Gavrilă a rostit cuvântul de bun soset. Apoi a luat cuvântul dr. Gavril Ceuca care dezvăluit dedesubturile campaniei de ponegrire întreprinsă în județul Năsăud de Victor Moldovan, Cornel Pop membrii ai Partidului Național-Țărănesc. Leon Scridon, președintele organizației, a continuat șirul luărilor de cuvânt menționând că avocatul Cornel Pop din Bistrița avea în biroul său ca secretar pe un evreu, iar ca dactilografă o evreică și că procesele în era angajat erau în majoritate evreiești. Au mai vorbit țărani fruntași Dumitru Șot, Iacob Pomohaciu și Simion Filipoiu care și-au manifestat revolta față de ticăloșia săvârșită de Victor Moldovan și tovarășii săi la adresa familiei Scridon⁵.

Și-au continuat periplul lor electoral în comuna Rodna, în Piața Mare, la care au participat numeroși țărani și intelectuali. A fost rostit un discurs de către Leon Scridon în aceeași notă antisemită și ofensă adusă deputatului Victor Moldovan. Protopopul Simion Pop a adresat deputatului Leon Scridon un cuvânt de mulțumire pentru serviciile aduse târgușorului Rodna și pentru cedarea pământului necesar bisericii ce urma să se construiască.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Idem, anul XVI, 1937, nr. 1414, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

După amiaza aceleiași zile s-a încheiat cu adunarea din comuna Maieru la care au participat un mare număr de țărani. A luat cuvântul din nou Leon Scridon care a mulțumit locuitorilor pentru sprijinul acordat în alegerile comunale ce au avut loc, apoi cu atacuri la adresa național-țărăniștilor¹.

Manifestări de simpatie și devotament pentru Partidul Național-Creștin și deputatul Leon Scridon – președintele organizației de Năsăud au avut loc în comunele Feldru, Nepos și Rebrîșoara. S-a subliniat faptul că familia Scridon era obiectul unor atacuri infame din partea lui Victor Moldovan și nepotului familiei Boilă, Cornel Pop. Adunarea din Feldru, localitatea natală a lui Leon Scridon, s-a ținut în piața din fața bisericii. Leon Scridon a făcut o amănunțită dare de seamă asupra situației politice, expunând activitatea sa ca parlamentar. La Nepos Leon Scridon a fost însoțit de Gavril Ceuca, comandantul lăncierilor din Năsăud. Prin luările de cuvânt s-a relevat acțiunea de redeșteptare a românismului desfășurată de A. C. Cuza și Octavian Goga. A urmat vizita în comuna Rebrîșoara, comună ce avea la acea dată peste 3.000 locuitori, unde a fost ales primar președintele organizației locale național-creștine, Anton Ilovan. Părintele Ioan Mihalca a mulțumit deputatului Leon Scridon pentru grija ce o poartă populației din zonă, exprimându-și recunoștința față de el și ceilalți conducători ai partidului².

La doi ani de la întemeierea partidului (14 iulie 1937), s-a lansat un manifest al partidului care avea în fundal svastica, fiind semnat de președintele suprem Alexandru C. Cuza și președintele Octavian Goga³.

Alegerile județene din 25 iulie 1937 au fost amânate în unele județe ale țării (între acestea fiind și județul Năsăud) pentru data de 24 octombrie. Partidul Național-Creștin aducea acuzații despre existența cârdășiei liberalo – național-țărăniște în privința amânării alegerilor, ținându-i la stâlpul infamiei pe liderii locali ai celor două partide: Laurențiu Oanea și Victor Moldovan. Îi mai acuzau de încheierea unui pact iudeo-democrat. Tot în acea perioadă s-au definitivat și listele candidaților național-creștini pentru orașele Năsăud și Bistrița, precum și pentru județul Năsăud. Lista candidaților pentru județul Năsăud era deschisă dr. Leon Scridon, fiind urmat în ordine de: Teodor Sbârcea – colonel în retragere, Ioan Pavel – fost inspector școlar, Gavril Ceuca – prim-pretor, Ioan Mihalca – preot Rebrîșoara, Ilie Lupșoiu Vischi – proprietar de autobuze din Rodna, Dumitru N. Nistor – proprietar Năsăud, Ioan Tiniș – fost director școlar Bistrița, Florian Grapini – proprietar Rodna, Teodor Guțiu – mare proprietar Bistrița, Leonte Gavrila – meseriaș Șanț, Petre Dambean – proprietar Dumitrița, Alexandru Șt. Buia – agricultor și mare proprietar Sângeorz-Băi, Pupeza Ioan a lui Vasile – agricultor Telciu, Vasile M. Sângeorzan – agricultor Maieru, Nicolae Ionașcu – agricultor Ilva Mare, Grigore T. Chiffa – agricultor Blăjenii de Sus, Alexandru D. Ilieșiu – agricultor Feldru, Dumitru Grigore a lui Alexandru – agricultor Runcu Salvei, Ioan Măierean a lui Ilie – mare proprietar Nepos, Grigore Megherușan – pensionar și proprietar Cristur-Șieu, Tomuța Pavel a lui Sidor – mare proprietar Ilva Mare, dr. Ionel Scridon – medic, proprietar, fost director al Spitalului Județean din Bistrița și Iuliu Dragotă – agricultor Leșu. Semnul electoral al partidului era linia culcată⁴.

În data de 18 iulie 1937 au avut loc alte manifestații electorale ale național-creștinilor în județul Năsăud. Prima întâlnire a avut loc în Sângeorz-Băi. Deputatul Leon Scridon însoțit de Ioan Goga au fost întâmpinați în Piața mare a comunei de o mare mulțime de oameni, în fruntea lor aflându-se intelectuali. A rostit o cuvântare Leon Scridon în care a prezentat activitatea sa de parlamentar din ultimii 4 ani, continuând cu repetate jigniri la adresa lui Victor Moldovan și pericolul care-l reprezenta iudeo-comuniștii. A urmat întâlnirea cu sătenii din Leșu unde a lu-

¹ *Ibidem*.

² *Idem*, anul XVI, 1937, nr. 1419, p. 2.

³ *Idem*, anul XVI, 1937, nr. 1421, p. 1.

⁴ *Ibidem*.

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud

at iarăși cuvântul Leon Scridon. A urmat la cuvânt Dănilă Pop – notar pensionar și mare proprietar, care și-a exprimat sprijinul populației din Leșu pentru Partidul Național-Creștin. Apoi președintele organizației locale, Iliuț Dragotă, i-a invitat pe oaspeți în a lua masa la el acasă.

Ultimul popas al acelei zile l-au făcut la Ilva Mică unde au participat numeroși simpatizanți ai partidului în frunte cu liderul local Eremie Iacob. Leon Scridon a înfățișat lupta ce se duce între grupările politice de stânga, aflate în slujba evreilor, și cele de dreapta, din slujba țării și neamului¹.

În toamna anului 1937 Partidul Național-Creștin a emis un protest scris privind amânarea alegerilor în 25 de județe pe care l-a publicat în oficiosul partidului, Țara Noastră, ziarul fondat de Octavian Goga². Tot în toamna aceluiași an s-au continuat manifestările național-creștine în comunele Sângeorz-Băi, Ghinda, Leșu, Ilva Mică, Șieu-Măgheruș și Șieu Sfântu³. La începutul lunii noiembrie 1937 a avut loc ședința Marelui Consiliu al Partidului Național-Creștin, județul Năsăud fiind reprezentat de președintele său Leon Scridon, acesta luând și cuvântul cu acest prilej⁴. În data de 8 noiembrie 1937 a avut loc la Bistrița o manifestare național-creștină, ocazie cu care a fost sărbătorit Gavril Ceuca, comandantul lăncierilor din județ⁵.

În 20 decembrie 1937 au fost fixate alegeri generale. Cu acest prilej, la Bistrița a avut loc o manifestație la data de 16 noiembrie 1937, care a marcat deschiderea campaniei electorale a național-creștinilor din județul Năsăud. La această manifestație, dr. Ionel Scridon – secretarul general al organizației național-creștine din județul Năsăud a convocat din 111 comune cât avea județul, pe delegații din 53 comune, prezentându-se următorii: Șanț: Leonte Gavrilă, Marti Flore, Flore Cotul; Rodna: Lupșai Traian, Grapini Flore, Moldovan Carol, Folfă Gheorghe, Nicolae Anca, Belei Iacob și Grapini Onisim; Maieru: Cărbune Alexandru și Sângeorzan Vasile; Sângeorz-Băi: Oanea Alexandru, Ernest Simion; Măgura Ilvei: Broca Ioan; Ilva Mică: Irimie Iacob; Feldru: Ilie M. Ileni, Titieni Login și Timoc Ioan; Nepos: Măierean Ioan; Năsăud: Victor Găzdac; Rebrișoara: Ilovan Anton; Mocod: Sever Pop; Mititei: Oleseu Gheorghe; Zagra: Neamț Victor, Crișan Ioan; Poienile Zăgrii: Victor Drăgan; Runcu Salvei: Dumitru Grigore, Mititean Cornel, Pavelea Androne, Bojor Dumitru și Crăciun Precup; Nimigea de Jos: Mireșan Costan și Pop Ioan; Nimigea de Sus: Pop Ștefan și Spermezan Flore; Mintiu: Ieronim Avram; Aldorf (Unirea, s. n.): Chiș Adalbert, Persecă Vasile și Weis Ioan; Ghinda: Arcălean Ioan; Crainimăt: Vultur Ioan, Adam Anton; Blăjenii de Sus: Măgherușan Ioan; Caila: Bojor Vasile; Prundu Bârgăului: Manga Ioan, Nicolae Lăcătuș și Sălăgean Dumitru; Bistrița Bârgăului: Chifor Rus, Cosofreț Simion, Mihăilă Cloșca și Gavrilă Cot; Mureșenii Bârgăului: Țigăroi Petre, Banau Ioan și Oniga Iacob; Susenii Bârgăului: Corciu Ioan și Gheorghită Petre; Rusu Bârgăului: Bacea Nicolae, Rău Grigore și Rău Nicolae; Josenii Bârgăului: Vlasa Ioan, Țarcă Petru și Ciot Petru; Iad (Livezile, s. n.): Pintican Nicolae, Sigartău Toader și Cheresteș Vasile; Mijlocenii Bârgăului: Platon Vasile, Cotul Teofil, Guțiu Ioan și Samson Dumitru; Budacul de Sus: Ștruț Vasile, Moldovan Vasile; Domnești: Feci Mihai, Lucaci Ioan, Moldovan Ioan, Lucaci Cornel; Budacul de Jos: Borsa Nicolae, Seplecan Toader, Cira Toader; Buduș: Trișcaș Ioan; Monariu: V. Bardac, Sabo Ioan, Someșan Pavel; Simionești: Someșan Ioan; Sărata: Bogătean Ioan; Sărățel: Pop Flore, Obreja Ioan, Tocaci Andron; Nețeni: Cifor Ilieș, Ilieși Leon, Bocai Nicolae, Baci Toader; Mărișelu: Morar Toader, Feier Macedon; Măgurele: Jelnean Ioan, Bolnea Ioan, Bișcovan Grigore, Nicoară Larion, Boșca Nistor; Șieu: Simion Trăzneau, Tănasă Ioan, Gherman Ioan; Sântioana: Drăguș Gavrilă, Dura Ion, Urs Ioan; Bârla: Timariu Grigore; Ardan: Borzei Vasile, Costinea Gavril, Pop Filip; Bungard: Me-

¹ Idem, nr. 1424, p. 2.

² Idem, nr. 1487, p. 1.

³ *Ibidem*, p. 3.

⁴ Idem, nr. nr. 1495, p. 5.

⁵ Idem, nr. 1502, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

tean Vasile, Sermeșan Simion, Burte Vasile; Herina: Huciu Vasile; Moruț: Făzecaș Pavel, Gheorghe Varga; Corvinești: Andreica Vasile; Chiraleș: Marțian Maftai, Someșan Grigore, Crișan Ioan, Morar Ioan, Moldovan Ioan; Enciu: Pop Emil, Paruan Vasile, Baban Nicolae, Târnovan Ioan; Șieu Sfântu: Căilean Vasile; Șirioara: Vultur Vasile, Suciu Ioan; Chintelnic: Rotar Dumitru, Iliuci Ioan; Arcalia: Rotar Dumitru, Voevod Ion, Bioran Grigore, Raboca Vasile; Cristur Șieu: Măgherușan Grigore. La ora 12 s-a ținut întrunirea prezidată de Teodor Zbârcea – colonel în retragere și vicepreședinte al organizației județene, fiind asistat de Ioan Pavel – inspector școlar și vice-președinte al organizației județene, dr. Octavian Budușan – președintele organizației din Bistrița și dr. Ionel Scridon – secretarul general al organizației județene. Au luat cuvântul Gavrilă Leonte din Șanț, Ilie M. Ileni din Feldru, Ioan Măgherușan din Blăjenii de Sus, dr. Ionel Scridon, col. Teodor Zbârcea, Ioan Pavel, după care toți participanții au manifestat pe străzile orașului. După servirea mesei s-au mai rostit cuvântări de către Rus Cifor din Bistrița Bârgăului, Țigăroi Petre din Mureșenii Bârgăului și Rotaru Dumitru din Chintelnic. Seria cuvântărilor a fost încheiată de dr. Leon Scridon senior, după care delegații au plecat fiecare în comunele lor pentru a începe lupta electorală¹. La data de 27 noiembrie s-au depus listele pentru alegeri la Cameră, național-creștinii avându-l în frunte pe dr. Leon Scridon, descendent de grănicer², urmat fiind de Ioan Pavel și Octavian Budușan³. Pe lista de la Senat a fost trecut Ionel Scridon .

În urma alegerilor ținute în județul Năsăud național-creștinii au obținut la Senat 1327 voturi fiind devansați Guvern, național-țărăniști și Partidul Totul pentru Țară . La Cameră au obținut voturile necesare ca Leon Scridon să fie ales deputat⁴.

În urma alegerilor ținute în județul Năsăud național-creștinii au obținut la Senat 1327 voturi fiind devansați Guvern, național-țărăniști și Partidul Totul pentru Țară⁵. La Cameră au obținut voturile necesare ca Leon Scridon să fie ales deputat⁶.

După aceste alegeri soluția găsită de Regele Carol al II-lea a fost chemarea la guvernare a extremei drepte conservatoare reprezentată de Partidul Național-Creștin, încredințându-l pe Octavian Goga cu formarea noului guvern⁷. Guvernul național-creștin a debutat în forță chiar din a doua zi de la investitură, promulgând în jurnalul nr. 4036/29 decembrie 1937: suprimarea ziarelor „Adevărul”, „Dimineața” și „Lupta”, începând cu 30 decembrie 1937, acuzate ca fiind de orientare evreiască⁸. Octavian Goga și A. C. Cuza mergeau din greșeală în greșeală prin politica de dezorganizare ce viza populația de origine evreiască și astfel, prin decretul lege nr. 169/18 ianuarie 1938, se stipula revizuirea de încetățenire a populației evreiești din România în trei etape:

„a) cetățeniile dobândite prin înscrierea în listele de cetățenie la primării pe baza tratatelor de pace (priveau cetățeniile din Ardeal, Bucovina și Basarabia);

b) a doua categorie privește pe evreii din Vechiul Regat care s-au născut din părinți stabiliți în România și care nu s-au bucurat înainte de vreo supușenie străină;

c) în a treia categorie intră încetățenirile prin naturalizare date de Ministerul Justiției⁹.

Guvernarea Goga-Cuza deținea puterea și de aceea, la 18 ianuarie 1938, decreta următoare-

¹ Idem, nr. 1511, p. 3.

² Idem, nr. 1513, p. 3.

³ Idem, nr. 1528, p. 3.

⁴ Idem, nr. 1530, p. 4.

⁵ Idem, nr. 1536, p. 7.

⁶ *Ibidem*, p. 8.

⁷ Sebastian Rusu, „Guvernarea Goga-Cuza și politica”, în *Limba Română*, Chișinău, 2010, nr. 5-6, p.

1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 2.

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud

le:

Articolul 1: Adunările Legiuitoare sunt și rămân dizolvate;

Articolul 2: Corpul electoral din tot cuprinsul țării se convoacă de noi pentru a alege Adunarea Deputaților și Senatul.

Articolul 3: Alegerile se vor face după cum urmează: pentru Adunarea Deputaților la 2 martie 1938; pentru Senat la 4 martie 1938 (pentru senatorii aleși pe scrutin de listă), 5 martie – pentru membrii consiliilor comunale și urbane și 6 martie – pentru Camera de Comerț.

Alături de această măsură de convocare a alegerilor generale între 2-6 martie 1938, se mai modifica și legea electorală, anulând tablourile cu semne geometrice în favoarea unui număr succesiv de puncte negre, e că acestea vor consta dintr-un singur punct sau mai multe, astfel cum este fixat prin lege¹.

În perioada cât au guvernat, prefect al județului Năsăud a fost desemnat dr. Ionel Scridon, iar pe dr. Leon Scridon îl găsim desemnat subsecretar de stat la ministerul Muncii. Din această calitate acesta a întreprins o vizită pe Valea Bârgăului, ținându-se o manifestare național-creștină la Prundu Bârgăului. A fost însoțit de Aurel Bocsin, șeful său de cabinet, Ionel Scridon, prefectul județului, col. în retragere Teodor Zbârcea, Ion Pavel, inspector școlar în pensie, Constantin Flămând, directorul liceului „Alexandru Odobescu” din Bistrița, Ion Pavel, ziarist, etc. primul care a luat cuvântul a fost Dumitru Dan, prim pretorul plășii Bârgău. A urmat la cuvânt Emil Butaciu, primarul comunei. După aceea suita s-a îndreptat către biserica ortodoxă din comună unde au fost întâmpinați de către protopopul Iuliu Suceavă care asistat fiind de părintele și profesorul Constantin Flămând au oficiat slujba religioasă. După terminarea slujbei s-a ținut adunarea în sala mare a hotelului comunal unde d-l Leon Scridon, în calitate sa de ministru, luând cuvântul, a rostit un înflăcărat discurs, vorbind despre primele măsuri luate de guvern. A relevat în continuare, o serie de nouă măsuri salutare ce urmează a fi luate, spre binele și folosul populației românești. A arătat apoi că în cel mai scurt timp se va face deplină rânduială și în administrația averilor grănicerești².

Luni, 24 ianuarie 1938, ministrul subsecretar de stat Leon Scridon a vizitat comunele Ilva Mică, Sângeorz-Băi, Șanț, Rodna și Maieru de pe Valea Someșului, fiind însoțit de Aurel Bocsin – șeful său de cabinet, colonelul în retragere Teodor Zbârcea, Ion Pavel – inspector școlar în pensie, dr. Ionel Scridon – prefectul județului, profesor Constantin Flămând – directorul Liceului „Alexandru Odobescu” din Bistrița, avocat dr. Gavril Ceuca – comandantul lăncierilor din Bistrița și județul Năsăud și ajutor de primar al orașului Bistrița, maiorul de jandarmi Traian Cosma.

La Ilva Mică au fost întâmpinați de un grup de călăreți sub comanda lui Gheorghe Văărăean, care i-a urat bun venit. De asemenea i-a urat bun venit și pretorul plășii Rodna Emil Dumitrescu. Nechiti Valentin – președintele comisiei interimare și directorul școlii primare din comună, a spus: „La timpuri noi, oameni noi” spunea odinioară, într-o altă epocă de redeșteptare națională, marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu. Astăzi, după scurgerea atâtor decenii, avem deosebita mulțumire de-a vedea acest lucru împlinit. Sunt fericit de a vă putea întâmpina, în numele comunei Ilva Mică și a vă exprima toată simpatia de care vă bucurați în sânul acestei populații. Suntem mândri că din sânul populației grănicerești s-a ridicat la înaltul post de ministru un vrednic fiu al acestui ținut...”³.

Preotul greco-catolic Vasile Rusu, parohul comunei, a spus: „Credincioșii acestei parohii simt inimile pline de bucurie, când pot saluta, în mijlocul lor, pe un membru al guvernului, care are deviza: Hristos, Rege, Națiune. Vă cunoaștem ca un fiu bun al graniței, un suflet nobil și cins-

¹ Ibidem.

² *Țara Noastră*, București, anul XVI, 1937, nr. 1559, p. 4.

³ Idem, nr. 1560, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

tit. Bunul Dumnezeu să vă binecuvânteze și să vă dea deplină sănătate și putere spre a putea duce la izbândă întreg programul național-creștin”¹.

Inginerul Fuhrmann – conducătorul Fabricii de cherestea a regiei cooperative „Regna” a adus salutul muncitorilor și funcționarilor acestei fabrici, urmat de cuvântul de omagiu al notarului comunei².

Răspunzând tuturor vorbitorilor, Leon Scridon a declarat, printre altele, că „ziua de 2 Martie, când se vor ține alegerile generale, este marea zi în care veți decide soarta voastră și a urmașilor voștri. Cum veți înțelege să fiți la datorie, așa va fi viitorul vostru”³.

La intrarea în stațiunea balneo-climatică Sângeorz-Băi a fost întâmpinat de un grup de 30 de călăreți sub comanda studentului Florea Șirlincan fiind condus în mijlocul comunei, în fața primăriei, unde era ridicată o poartă de triumf împodobită cu drapele cu svastica și ramuri de brad. Directorul școlii primare, Ion Sfrengeu a spus: „...Un sentiment de deosebită bucurie ne-a stăpânit în clipa când am aflat că, răpindu-vă din prețiosul dumneavoastră timp, veți veni în comuna noastră. Este o mare cinste pentru noi de a vă vedea în mijlocul nostru care exprimă dragoste și devotament nețărmurit. Vom ști să vă răsplătim, cu ocazia alegerilor generale, toate ostenele dumneavoastră pentru binele acestui județ...”⁴.

A urmat la cuvânt primarul comunei, Alexandru Oanea, care a menționat „că un vrednic fiu al județului nostru, care își trage obârșia din Sângeorz-Băi, a ajuns la această înaltă treaptă de ministru al țării românești, în guvernul d-lui Octavian Goga, poetul suferințelor Ardealului. Ne mai bucurăm că noi sângeorzenii, după o luptă aprigă, ce-o ducem de 2 ani, în fine ne vedem stăpâni pe administrația acestei comune, nu vom mai fi purtați pe la parchet și tribunal de către anumiți oameni mici la suflet...”⁵. În cuvântul său, preotul greco-catolic Chinteanu a spus că „Zi de mare sărbătoare este astăzi pentru sângeorzeni, - cum de mult - de mult n-am avut... În numele parohienilor noștri din această frunțasă parohie, vă zic cu toată dragostea: Bine ați venit în mijlocul nostru și izbândă. Să trăiți mulți ani ca și de acum înainte, în deplină sănătate, cu același zel și dragoste, să conduceți destinele județului nostru, spre înflorire, întărire și fericire. Vă rugăm ca prin sfaturi bune și înțelepte, să ne îndreptați spre drumul prosperării instituțiilor noastre, biserica și școala, promițându-vă că la timpul său și noi vă vom da tot sprijinul, ca cetățeni locali ai acestei țări...”⁶.

În numele școlii primare și a membrilor corpului didactic, directorul Lupoae, a ținut să-l roage „ca atunci când va fi vorba de învățământul primar și situația noastră a învățătorilor să ne dați tot sprijinul, căci dvs. care ați trăit în contact cu sâtenii, vă puteți da seama ce importanță are școala primară în viața statului român”⁷.

Și-a continuat periplusul în comuna Șanț unde a fost întâmpinat de un grup de călăreți în frunte cu directorul școlii, Cotul. Notarul comunei, Pavel Sabo a adus omagiile întregii populații a acestei frunțase comune grănicerești.

Președintele comisiei interimare, Leonte Gavrilă a spus: „Pentru noi șanțenii ziua de astăzi înseamnă o deosebit de mare sărbătoare, când putem să vă vedem în mijlocul nostru. Faptul că vă deplasați din capitala țării, determinat de dragostea poporului al cărui bine îl doriți, și că în drumul dv. ați avut bunătatea să nu ne ocoliți, este pentru noi un lucru de mare însemnătate și care ne dă mult curaj. Ne dă de asemeni dovada dragostei ce nepurtați acestei comune și ne dă

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

Din activitatea desfășurată de Partidul Național-Creștin în județul Năsăud

tăria de a rămâne și pe mai departe soldații dv. devotați, disciplinați și gata oricând la posturi pentru fericirea scumpei noastre țări...”¹.

Părintele protopop Grapini a spus: „îmi vine și mie rândul, ca cel mai bătrân din această comună, să vă zic, d-le ministru, că sunteți bineveniți în mijlocul nostru. Sunteți fiul acestui județ, un fiu vrednic, care ați luptat pentru binele țării și neamului...”².

Directorul școlar Cotul și-a exprimat dragostea și devotamentul populației pentru dl. ministru dr. Leon Scridon. În răspunsul său, ministrul dr. Leon Scridon a mulțumit pentru frumoasa manifestație făcută și promite că va fi și în viitor ca și în trecut același sprijinitor sincer și devotat al intereselor populației românești locale³.

La Rodna ministrul Scridon a fost întâmpinat de un grup de călăreți în frunte cu Filimon Pantelimon, iar dl. Florea Sângeorzan a rostit cuvântul de bun venit. Lupșai Ilie a vorbit în numele organizației național-creștine, spunând că „populația din această parte a județului care vă cunoaște și vă simpatizează, v-a așteptat cu toată dragostea să veniți în mijlocul lor, pe deoparte pentru a vă asculta, pe de altă parte pentru a-și spune necazurile lor”⁴. Părintele protopop Simion Pop a arătat simpatia de care se bucură ministrul Leon Scridon în sânul populației acestei comune și-i exprimă omagiile sale. Directorul școlii primare, Domide, a spus printre altele: „Înainte cu 20 de ani, deviza neamului românesc era reîntregirea, iar după înfăptuirea acesteia, lozinca s-a schimbat în România a Românilor. Această deviză este creația marelui nostru bărbat de stat, prof. A. C. Cuza care cu drept cuvânt se poate numi patriarhul românismului. Acest însemnat bărbat și comandant, secondat de bardul durerilor Transilvaniei, Octavian Goga, au luat lupta pentru realizarea acestei lozinci, contra dușmanului distrugător care s-a oploșit în țara noastră din toate părțile, de unde a fost alungat”⁵. Au mai vorbit preotul romano-catolic, notarul comunal, după care a urmat un banchet, la capătul căruia a răspuns d-l Scridon, după care a părăsit Rodna, îndreptându-se spre Maieru. La marginea comunei Maieru a fost întâmpinat, la fel ca în celelalte comune, de un grup de călăreți.

Apoi conduși către centrul comunei unde preotul greco-catolic Iuliu Pop a rostit cuvântul de bun venit.

A urmat la cuvânt directorul școlii, Partene, care a omagiat personalitatea ministrului Scridon. a încheiat manifestația Leon Scridon care a îndemnat „pe toți la luptă pentru biruința supremă a idealului propovăduit de marii apostoli ai românismului, Octavian Goga și A. C. Cuza”⁶.

Astfel, după 44 de zile, cădea guvernul Goga – Cuza, un guvern marionetă format din oamenii lui Carol și, în timp ce Partidul Național-Creștin deținuse cu adevărat doar Ministerul Muncii condus de către Gheorghe Cuza, fratele lui A. C. Cuza. Calculele lui Carol al II-lea fuseră date peste cap de către Octavian Goga care, în data de 9 februarie 1938, fusese pe punctul de a se înțelege cu C. Z. Codreanu, liderul Mișcării Legionare, pentru a coaliza în vederea alegerilor din 6-8 martie 1938, alegeri care n-au mai avut loc niciodată. Guvernul Goga – Cuza s-a dovedit o soluție aleasă de către Carol al II-lea pentru instaurarea regimului său de autoritate personală, fiind folosit prin eliminarea din schemă a Partidului Național-Țărănesc, în speță a lui Iuliu Maniu, devenit persona non grata la Palat prin atacurile sale îndreptate împotriva camarilei și a lui Magda Lupescu. Prin aplicarea măsurilor antisemite, soarta acestui guvern hibrid, prin aplicarea programului de măsuri agresive și exclusiviste, duse la anarhizarea țării și stagnarea

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Alexandru DĂRĂBAN

economiei. Motivele care l-au determinat pe Carol al II-lea să-i ceară demisia lui O. Goga la 10 februarie 1938 au fost, pe de o parte, determinate de măsurile antisemite, care riscau să determine izolarea României de sprijinul aliaților (Anglia și Franța), într-o perioadă de mari schimbări în contextual internațional, prin ascensiunea fulminantă a Germaniei lui Adolf Hitler, iar pe de altă parte, dorința lui Carol al II-lea de a anihila definitiv democrația și regimul pluripartitism din România interbelică, lucru dovedit prin falimentul acesteia în timpul alegerilor generale de la 20 decembrie 1937, când guvernul Guță Tătăărăscu nu a reușit să câștige alegerile parlamentare, oferindu-i lui Carol al II-lea prilejul mult așteptat pentru a instaura un regim de mână forte după modelul fascist al lui Benitto Mussolini¹.

Această perioadă scurtă de aflare la guvernare a tandemului Goga – Cuza a constituit și pentru național-creștinii năsăudeni a perioadă plină de activități și manifestații electorale, bazat pe doctrina lor antisemită, pe cenzurarea presei care nu convenea și prin compromisul politic fatal făcut, în special, de Octavian Goga. Și-au găsit numeroși aderenți și simpatizanți și în fosta zonă ce a cuprins cândva fostul district grăniceresc al Năsăudului, numărându-se țărani, intelectuali, cadre militare și preoți de ambele confesiuni.

¹ Sebastian Rusu, *art. cit.*, p. 4.

Corbii nu și-au schimbat culoarea peste noapte

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Cunoscutul fruntaș al minorității germane din Ardeal, d-l Rudolf Brandsch publică în revista „Volk im Osten” din București (nr. 1-3, ianuarie-martie 1943) amintiri și documente privitor la „istoria germanismului în sud-est din anii 1918-1919” și, între altele, dezbaterile și manifestările sașilor dat în Mediaș la 8 ianuarie 1919, prin care „poporul săsesc din Transilvania, ținând seama nu numai de evoluția istoriei universale, ci și de dreptul înăscut al poporului român la formarea statului său național unitar”, etc... se alipește la România, declarând credința regelui Ferdinand și supunându-se poruncilor Consiliului Dirigent – primul guvern român al Ardealului dezrobii, condus cu admirabilă pricepere și ținută românească.

Însemnările fruntașului german, publicate în zilele jertfelor românești de acum când poporul ardelean trăiește sub ursita loviturilor de ieri, sunt fără îndoială semnificative. Citindu-le, gândul te poartă în trecut, peste durerile de acum, la anii când s-a încercat înjgheburile unei prietenii mai durabile între românii și sașii din Ardeal, în 1848.

Din primele zile ale fierberii de atunci din Ardeal, s-a ivit pe planul întâi tendința sașilor de a colabora – pentru prima dată în istorie! – cu românii, spre a împiedica unirea Ardealului cu Ungaria. Port-stegarul sașilor era Ștefan Ludwig Roth, care mai târziu a trebuit să plătească cu viața – fiind omorât la Cluj – pornirea sa furtunoasă contra ungarilor.

În lupta sa, martirul sas a fost ajutat cu entuziasm de un alt conațional, dr. Daniil Roth „scriitor politic și poet”.

Daniil Roth era fiul unui meșter tâmplar din Sibiu și s-a născut în anul 1801, urmând gimnaziul la Sibiu și teologia la Viena. Când avea vreo 35 de ani, îl întâlnim profesor la școala evanghelică din Iași, apoi „doftor în medicină” la Kastenholtz, de unde se reîntoarce în „patrie” – la Sibiu, – în preajma revoluției de la 1848, la care participă cu întreaga sa putere de luptă. Din primul moment este alături de Ștefan Ludwig Roth ce străbătea toate centrele săsești făcând propagandă contra unirii provinciei cu Ungaria, și cerând conaționalilor să ieie armele în mână pentru a „apăra persoana împăratului de revoluționarii unguri”. În vremea aceea, Daniil Roth scrie o broșură intitulată „Despre Uniune”, apărută în luna mai 1848 la Sibiu, și în care examinează toate dezavantajele ce le-ar avea sașii dintr-o „frăție” cu ungurii.

De broșura aceasta mi-am amintit acum citind însemnările lui Rudolf Brandsch. Am căutat în rafturile bibliotecii și i-am răsfoit paginile de demult, al căror conținut l-am cântărit cu toată liniștea ce ne-o dă depărtarea vremilor pentru care a fost scrisă.

Se știe că în trecutul său istoric, Ardealul n-a fost niciodată contopit cu regatul ungar. Ardealul a rămas separat de Ungaria, având constituția și organizația sa proprie. La mijlocul veacului al XVI-lea, după războaiele civile pricinuite de ambiția lui Zápolya, Ardealul s-a desfăcut cu totul de Ungaria, devenind stat de sine stătător. Așadar, o unire cu Ungaria n-a existat niciodată.

Bazat pe aceste adevăruri istorice, Daniil Roth scrie broșura sa în care califică pretențiile ungarilor de a se uni cu Ardealul cu Ungaria drept un „atentat asupra naționalităților de aici”

„Acest atac al ungarilor contra noastră trebuie înlăturat. Germanii și românii au îndurat lungi și sistematice asupriri, dar violarea necruțătoare a naționalității lor nu o sufăr, ci se ridică

Emil BOȘCA-MĂLIN

unul ca unul ca să respingă atacul. Nici chiar încetarea apăsării seculare și acordarea de drepturi politice egale nu poate împăca aceste popoare. Este fără rost și ridicol sfatul să ne unim cu Ungaria.

Ce preț are pentru german, slav, român și croat coroana Sf. Ștefan? Ea n-are pentru aceste popoare nici un farmec (sic!). În numele acesteia, ei au fost apăsați de secole, prizoniți și robiți. Cum s-ar putea ei încălzi la această coroană cu acest nume”?

„Ce firimituri mizerabile ne va da Ungaria? Maghiarism și maghiarism, vom avea cu prisosință!

Vom avea măcar o libertate deplină a presei?

O, voi credulilor, dar binefacerile libertății presei le vor reclama maghiarii pentru ei în măsură deplină, iar voi veți simți durerea zbiciuirii ei. Când, voi revoltați și indignați, veți pune mâna pe condei pentru a vă apăra drepturile și a respinge nedreptățile și batjocura sau când veți trage înaintea forului publicității volnicile și transgresiunile maghiarilor, atunci veți fi persecutați cu acușări și curți de jurați ungurești, cu condamnări și temniți.

Ați uitat timpul nu de mult trecut, de rușine și umilire? De mult există în Ardeal libertatea presei – pentru maghiari – pe când alții au rămas supuși celei mai rușinoase cenzuri. Cine a împiedicat națiunea maghiară să insulte națiunile în chipul cel mai revoltător? Nu ne-a fost permis nici să ne apărăm.

Astfel au înțeles maghiarii întotdeauna egalitatea de drept și astfel o vor înțelege în veci.

Credeți că ei se vor schimba? Nici un corb nu s-a făcut alb peste noapte”!

Examinând tendințele politice ale populației române din Ardeal, reprezentantul sașilor nu neglijează faptul că aceștia „voiesc a se uni într-un imperiu dacic”. „Această idee despre un imperiu daco-român nu este o fantasmagorie goală. Este o idee care probabil se va realiza în puțini ani”.

„Națiunea săsească trebuie să sprijinească această idee – susține mai departe el. lângă națiunea daco-română, naționalitatea germană ar putea exista și dezvolta la o treaptă tot mai înaltă de perfecționare politică, religioasă și intelectuală. Lângă naționalitatea ungară nici o altă naționalitate n-ar mai putea exista în viitor fără a se sacrifica pe sine însuși.

Noi sașii singuri suntem prea puțini la număr să apăsăm în cumpăna politică a Ardealului. Să ne ferim a ne prețui prea mult!

Cu totul altcum se prezintă lucrurile dacă noi cei 300.000 de germani ardeleni ne unim cu cei 1.500.000 români. În felul acesta contrabalansăm pe cei 2.000.000 unguri.

Națiunea română s-a deșteptat și este conștientă de sine, de puterea și de importanța ei politică” – sublinia cu gravitate clarvăzătorul bărbat politic sas.

Ceia ce dă o și mai puternică importanță constatărilor obiective ale lui Daniil Roth, este adevărul cuprins în pagina penultimă a broșurii:

„Viitorul Daciei (Transilvania, Moldova, Muntenia) nu este nici al națiunii maghiare, nici al celei germane, ci al numerosului neam, al celei române... Cauza maghiarilor este deci pierdută”...

Însemnările d-lui Rudolf Brandsch ne-au prilejuit recitirea unor adevăruri vechi spuse de un conațional, aproape acum un veac.

Paginile de istorie scrise de națiunea săsească în 1848 și 1918 sunt de o limpezime rară în hotărâta definire a rostului acestui popor în mijlocul nostru.

Drumurile noastre trebuie să meargă paralel¹.

¹ *Curentul*, București, anul XVI, 1943, nr. 5506, p. 3.

COMUNISM

Ascensiunea lui Justinian Marina și îndepărtarea lui Irineu Mihălcescu prezentate în memoriile lui Dudu Velicu și în ziarul *Tribuna Românească*

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Ziarul *Tribuna Românească* și-a continuat campania de denigrare împotriva mitropolitului Irineu Mihălcescu al Moldovei. Într-un număr al ziarului au publicat un nou articol intitulat „Mitropolitul Irineu sfidează cu nerușinare opinia publică” tratând grave implicații care trebuiau imediat sancționate.

În reportajul publicat într-un număr trecut al ziarului nostru am arătat grava complicitate a biroului de presă al Sfintei Patriarhii cu mitropolitul Irineu Mihălcescu, chiriarhul care – abdicând de la îndatoririle sale de apărător al Bisericii și de îngrijitor al bunurilor Ei – s-a transformat în jefuitorul averii bisericești, întovărășind-se cu tâlharii și borfașii de rând, ca Teodor Petreanu. Cu indignare, pe deplin justificată, am prezentat în aceste coloane dovada evidentă a relei credințe cu care biroul de presă al Sfintei Patriarhii, uzând de prestigiul pe care noi vrem să-l păstrăm întreg acestei înalte instituții religioase, minte în fața opiniei publice. Am arătat că difuzând prin presă un comunicat oficial, prin care afirmă că la Sfântul Sinod nu s-a depus nici o reclamație scrisă împotriva mitropolitului Irineu, acest bizar birou de presă înșală buna credință a cetățenilor, întrucât sub nr. 52.739 din 1946, Ministerul Cultelor a înaintat încă de anul trecut o reclamație însoțită de probe împotriva mitropolitului de Iași; iar sub nr. 126 din 1947, Sfântul Sinod a răspuns Ministerului Cultelor de primirea reclamației. Menționând faptul că adresa de răspuns este semnată de însuși I. P. S. Patriarh, rezultatul pentru orice om de bună credință, că biroul de presă al Sfintei Patriarhii în complicitate cu mitropolitul vinovat, a încercat – fără știrea I. P. S. Patriarh Nicodim să târască înaltul for religios în mocirla fărădelegilor lui Irineu Mihălcescu.

Am dovedit reaua credință și complicitatea conducătorilor biroului de presă al Sfintei Patriarhii cu cei care necinstesc și compromit Biserica. Am spus răspicat că șeful biroului de presă minte cu nerușinare în comunicatul pe care l-a dat presei.

Rugăm de data aceasta pe Înalt Prea Sfințitul Patriarh să pună rânduială în această neplăcută și revoltător de murdară chestiune: să sancționeze pe cei vinovați și să aducă la cunoștința opiniei publice adevărul. Nu poate fi lăsată să planeze bănuiala unei complicități de care s-a făcut vinovat numai un oarecare funcționar al ei. Nu se poate solidariza o instituție de prestigiu Sfintei Patriarhii cu un complice de rea credință al mitropolitului Irineu.

Opinia publică așteaptă o lămurire pe care I. P. S. Patriarh suntem încredințați că i-o va da!

...

O nouă și mârșavă manevră

Dar acțiunea de compromitere a Sfintei Patriarhii întreprinsă de șeful de presă al acestei instituții, nu s-a mărginit numai la acel mincinos comunicat. În numărul de Duminică al unui zi-

Alexandru DĂRĂBAN

ar de dimineață, același incorect șef de pre, publică un lung interviu luat I. P. S. Patriarh și mitropolitului Irineu. Noi nu am contestat niciodată valoarea de cărturar și profesor a mitropolitului Irineu Mihălcescu, dar am lovit cu toată puterea în omul netrebnic, care a bălărit în noroiul incorectitudinilor administrative și în mocirla patimilor și desfrâului și autoritatea Bisericii pe care o reprezintă și prestigiul corpului arhieresc din care face parte.

Întrebăm pe această cale pe I. P. S. Patriarh: „Cum interpretează I. P. S. Sa această vecinătate în care l-a pus chiar șeful de presă al Sfintei Patriarhii? Cum poate fi privită punerea I. P. S. Patriarh alături de un mitropolit care a jefuit averea Bisericii, care a dus o viață de dezgustător desfrâu, incompatibilă și cu legile morale și cu situația sa de conducător al Bisericii?

Nu poate fi nici o îndoială asupra relor intenții din care a izvorât publicarea acelui articol. Complicele marelui vinovat de la Iași a ținut să prezinte pe clientul său alături de persoana unanim stimată și respectată a I. P. S. Patriarh, pentru a-i crea alibiuri morale.

Dar această mârșavă manevră trebuie demascată și sancționată imediat. Ea nu poate rămâne nici neobservată, nici iertată de I. P. S. Patriarh.

Vinovatul sfacează...

Să ne oprim o clipă și asupra celor spuse de mitropolitul Irineu în interviul pe care i l-a luat complicele său.

Iată ce spune autorul principal al furturilor de la Mitropolia Moldovei:

„Pentru ca pacea și buna înțelegere între oameni să fie restabilită, este neapărată nevoie de o serioasă acțiune continuă și menținută de oameni cu larg credit moral în opinia publică. Conducătorii spirituali ai diferitelor grupări religioase au datoria să întreprindă această acțiune”.

Dacă suntem de acord cu prima frază din declarația sa, mărturisim că ne surprinde nerușinarea cu care mitropolitul Irineu se prezintă pe sine însuși – în calitate de „conducător spiritual al unei grupări religioase” drept „om de larg credit moral în opinia publică”, îndreptățit să întreprindă acțiunea de pacificare.

Omul care a furat averea Mitropoliei, omul asupra căruia planează grava vinovăție a unor uluitoare jafuri, omul care a construit o fermă amantei sale, omul care a trimis pe călugării mănăstirilor moldovene să spele picioarele amantei lui, în calitate de servitori cu simbrerie; omul care a numit pe fratele aceleiași amante administrator al bunurilor Sfintei Mitropolii a Moldovei, omul acesta se înfățișează pe sine drept „om de larg credit moral”.

Este aceasta o nemăîntâlnită sfidare a prea lungii noastre răbdări. O sfidare neobrăzată pe care nu o mai poate tolera nici un om cinstit, cu dragoste de Biserică¹.

Urmează ultimul articol contra mitropolitului Irineu, ca un mare succes al ziarului, care a dus la pensionarea mitropolitului. Acest demers este privit ca o „luptă dusă de ziar pentru purificarea Bisericii, luptă încununată de victorie” și că ziarul și-a făcut datoria.

Campania dusă de ziarul nostru pentru purificarea Sfintei Biserici de elementele nevrednice ajunse la conducerea ei, a înregistrat un mare succes. Cu toate complicitățile pe care chiriarhul acuzat de noi, cu zdrobitoare documente, de irosirea averii mitropolitane, izbutise să și le asigure în cele mai înalte posturi de conducere a vieții religioase, mitropolitul Irineu n-a mai putut rămâne la cârma Bisericii Ortodoxe Române din Moldova.

Din cele mai autorizate și bine informate cercuri bisericești, ni s-a comunicat că mitropolitul Moldovei și-ar fi înaintat demisia, anticipând sancțiunea ce i s-ar fi aplicat, în clipa în care ar fi fost chemat să răspundă în fața legilor de faptele sale.

Demisia mitropolitului Irineu este mai mult decât binevenită: ea scutește Sfânta noastră Biserică de un răsunător proces pe care noi l-am fi regretat cei dintâi. Plecarea sa din rândurile chi-

¹ Tribuna Românească, București, anul II, 1947, nr. 140, p. 3 (autorul articolului Alexandru Olteanu).

***Ascensiunea lui Justinian Marina și îndepărtarea lui Irineu Mihălcescu
prezentate în memoriile lui Dudu Velicu și în ziarul Tribuna Românească***

riarhilor noștri spală o rușine care îndurerase inimile atâtor credincioși și ale tuturor slujitorilor Altarului.

Noi ne-am împlinit datoria de fii credincioși ai Bisericii, din mijlocul căreia am izbutit să determinăm să plece pe cel ce-a îndrăznit s-o păgubească. Nu ne rămâne decât să luăm act de această demisie, să ne socotim lupta câștigată și să nădăjduim că regretabilul scandal de la Iași va fi un avertisment pentru toți cărmuitorii de azi și de mâine ai Bisericii. Suntem încredințați că interesul cu care opinia publică a urmărit această campanie, va dovedi tuturor că poporul se simte strâns legat de Biserica lui și că nu-i este indiferent ce se petrece între zidurile sfințite de credința lui ale locașurilor bisericesti; suntem siguri că în Biserica noastră nu va mai încerca nimeni să întroneze „domnia bunului plac”.

Menționând regretul nostru pentru întârzierea cu care se produce această demisie, cerem forurilor de conducere ale Bisericii să aibă grijă ca averea furată de la Mitropolia Moldovei să fie redată acestei vechi instituții, pentru triumful deplin al dreptății.

Coloanele acestui ziar creștin și românesc vor rămâne mereu deschise problemelor Bisericii Ortodoxe Române. Iar modestele noastre condeie – singurele care au îndrăznit să spună adevărul, pentru apărarea și întărirea dreptei credințe – vor fi mereu slujitoare ale Bisericii, gata oricând s-o sprijine în strădaniile ei de înălțare.

Demisia mitropolitului Irineu este o victorie pe care am fi fost mai fericiți să n-o fi înregistrat niciodată; am fi fost bucuroși ca în Biserica noastră străbună să nu se fi petrecut fapte de natura celor de la Iași, iar mitropolitul Irineu să fi putut rămâne – prin viața curată pe care era dator să o ducă – teologul și profesorul de prestigiu cunoscut de toți.

Am fost obligați să deschidem o luptă care ne-a îndurerat, în primul rând pe noi; am fost obligați să dezvăluim fapte care pe noi ne-au scandalizat, mai înainte de scandaliza opinia publică. Am purtat lupta numai din dragoste față de Biserica pe care o doream neîntinată și nepângărită.

Încheind cu acest succes campania noastră, întoarcem una dintre cele mai întunecate pagini din istoria Bisericii noastre, cu speranța că viitoarele file vor fi luminate și curate².

În memoriile sale Dudu Velicu spune că la 14 iulie 1947 în anturajul Patriarhului se afirma că ancheta mixtă care a anchetat la Iași cazul Mitropolitului Irineu Mihălcescu a constatat fapte grave în sarcina acestuia. Irineu nu mai avea nici o scăpare. De altfel, aceasta a fost intenția Patriarhului, pentru a-și realiza planurile în legătură cu completarea Scaunului de mitropolit, care devine astfel vacant. În urma anchetei, Mitropolitul Irineu ar fi demisionat³. Acest fapt se contrazice cu cele scrise în ziarul Tribuna Românească că demisia ar fi avut loc în luna mai.

Demisia Mitropolitului Irineu Mihălcescu al Moldovei a devenit realitate la data de 17 iulie 1947. Ministrul Cultelor rezolvă problema și a făcut decizia de pensionare. Mitropolitul Irineu intră în stăpânirea cererii sale originale de demisie, care era depusă la Ministerul Cultelor, dar nu se lucrase încă și pleacă imediat cu ea la Mănăstirea Neamț spre marea bucurie a Patriarhului⁴.

După demisia sa, Mitropolitul Irineu s-a retras la Mănăstirea Agapia, însoțit de un călugăr, ucenicul lui. Faptul că a plecat din scaun i-a creat o situație sufletească grea⁵.

După mărturiile lui Dudu Velicu, Arhiereul Justinian Marina, râvnind scaunul de mitropolit, trebuia să-l îndepărteze pe titular, pe Irineu. Având ca bază de plecare sănătatea șu-

¹ Idem, nr. 142, p. 1.

² Ibidem, p. 3.

³ Dudu Velicu, Biserica ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice. I. 1945-1947 (ed. Alina Tudor-Pavelescu), București, Arhivele Naționale ale României, 2014, p. 260.

⁴ Ibidem, p. 260-261.

⁵ Ibidem, p. 262.

Alexandru DĂRĂBAN

bredă a acestuia și vizând faptul că în fața unei acțiuni condusă din umbră, cu scopul de a-l compromite, el va ceda, a recurs la acest mijloc:

Îl introduce pe avocatul Grigore Nicolau în casa unei femei (sora lui Petreanu), care ar fi fost amanta lui Irineu, de unde-și procură fotografii compromițătoare pentru șeful Bisericii moldovene; aceasta în 1946. Fotografiile sunt multiplicare și aruncate în lumea clericală și cea politică. O serie de astfel de fotografii i-a dat Marina și lui Grigore Spiru de la Patriarhie, spre a fi prezentate Patriarhului Nicodim. Nemulțumit cu aceasta, Marina i-a întocmit un dosar, care a circulat în mediile bisericești și politice. Văzând că efectul n-a fost cel așteptat, l-a atacat pe Irineu prin presă, din umbră, în ziarul *Tribuna Românească* (1947), pe care l-a înființat și finanțat el, publicând fotografiile. Scopul a fost atins¹.

La 16 august 1947 mitropolitul Irineu Mihălcescu, fiind înaintat în vârstă și bolnav, s-a retras din scaun și patriarhul Nicodim l-a numit locțiitor, până la alegerea titularului, pe arhiereul-vicar Justinian Vasluianul. Patriarhul Nicodim a primit la Mănăstirea Neamț o adresă de la Președinția Consiliului de Miniștri, care protestează contra faptului că Patriarhul a încredințat Locotenența de la Iași arhiereului Justinian Marina. Patriarhul care, într-o măsură oarecare, era pentru Marina nu fără interes, avea o atitudine contra lui, motivând pe cea anterioară prin aceea că a fost indus în eroare; încredințarea vicariatului. În realitate, atitudinea lui e o consecință a orientării Guvernului în problema Marina².

Arhiereul Justinian Marina încerca să obțină aprobarea Patriarhului, să rămână în postul de locotenent de Mitropolit la Iași. Patriarhul i-a făgăduit că-i va satisface dorința, cu o condiție: să-i aducă decretul de numire, ca arhiereu, a arhimandritului Pavel Șerpe. Marina alerg pretutindeni în acest scop, ajungând până la Emil Bodnăraș, care s-a opus, și la Ana Pauker, care, afirma el, îi va rezolva problema favorabil³.

În ziua de 8 octombrie 1947 a apărut în presa Capitalei un comunicat relativ la starea sănătății Patriarhului Nicodim și eventualitatea încredințării scaunului lui Justinian Marina. Acest comunicat a fost întocmit de Marina și publicat prin Grigore Spiru pentru a se lansa și a intimida adversarii.

A doua zi apăruse în presă un alt comunicat, care-l dezmințe pe cel anterior. De data aceasta, el a fost dat de Ministerul Cultelor, fapt care-și are explicația lui. Marina s-a bucurat totdeauna de „darul” cameleonizării, care-n domeniul social s-a tradus prin adaptarea la mediu. Deci, bucurându-se de

încrederea Blocului Partidelor Democratice (BPD), el a căutat să urmeze linia indicată de acesta. Însă, cum tătărescienii oscilau în ultima vreme și în fața zvonurilor după care balanța politică s-ar înclina spre ei, Marina urmează aceeași înclinare. Deci, pentru realizarea intereselor sale, el s-a apropiat de Radu Roșculeț, ministrul Cultelor, care, tocmai pentru a îndepărta orice suspiciune în această privință, a dezmințit știrea, luând atitudine pro forma împotriva lui Marina.

Între Patriarhul Nicodim și arhiereul Justinian Marina s-a observat de o bună bucată de timp o foarte mare apropiere, deși se știe că între ei nu există sinceritate. Ei își fac concesii reciproce, pentru a se folosi reciproc pentru scopuri diametral opuse:

1. Marina voia să fie patriarh;
2. Nicodim voia să-și asigure pe lângă Marina, în cazul când ar fi patriarh, intrarea în rândurile ierarhilor a unuia din „ucenicii” săi.

Pe această linie, Patriarhul a acordat lui Marina, în ultimul timp, dreptul de ctitor al Mănăstirii Neamț, iar Marina se arăta foarte grijuliu în ceea ce privește starea sănătății lui Nico-

¹ *Ibidem*, p. 265.

² *Ibidem*, p. 264.

³ *Ibidem*, p. 265-266.

***Ascensiunea lui Justinian Marina și îndepărtarea lui Irineu Mihălcescu
prezentate în memoriile lui Dudu Velicu și în ziarul Tribuna Românească***

dim¹.

Arhiereul Justinian Marina avea sprijinul deplin al Partidului Comunist Român (PCR), reprezentat prin Emil Bodnăraș, secretar general și va fi ales patriarh. De altfel, Marina însuși a dat să înțeleagă prietenilor săi din Capitală, cu prilejul vizitelor făcute în acele zile, că va fi ales patriarh în mod sigur².

Între arhiereul Justinian Marina și Petru Groza exista un conflict, cauzat de interesul pe care și unul și altul îl purtau ocupării Scaunului de patriarh: Marina pentru el, Petru Groza pentru Episcopul Nicolae Popovici de la Oradea. În fond, lupta se ducea între PCR și Frontul Plugarilor, sub formula Marina – Groza³.

Petru Groza duce o luptă aprigă - sub imboldul ierarhilor Ardealului - împotriva arhiereului Justinian Marina, ca acesta să nu ocupe scaunul de patriarh, după cum se afirmă insistent în toate cercurile. Totuși, Groza era pentru venirea în Scaun la Iași a arhiereului Marina, uitând însă - ceea ce au uitat și sfetnicii lui, Stan și Căndea, căci nu l-au sfătuit - că Mitropolitul Iașilor vine, în ordine canonică, locotenent de Patriarh și deci, pentru Marina, și asta este deocamdată o satisfacție⁴.

Întrunit la București, în ziua de 19 noiembrie 1947, sub președinția mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului, în absența patriarhului Nicodim, care se afla pentru refacerea sănătății la Mănăstirea Neamț, Colegiul Electoral Bisericesc l-a ales ca arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei pe arhiereul Justinian Marina⁵.

Mitropolitul Marina a amintit în cuvântarea sa, la alegerea în scaunul de mitropolit al Moldovei, că a fost chemat la Iași de Mitropolitul Irineu, a produs o impresie penibilă, dezvăluind încă o dată lipsa lui de caracter, deoarece știut este că Patriarhul l-a impus ca vicar lui Irineu, împotriva voinței acestuia, că el este acela care l-a răsturnat pe Irineu⁶.

A fost instalat în scaun la 28 decembrie 1947, în Catedrala mitropolitană din Iași, în cadrul slujbei Sfintei Liturghii, săvârșită de un sobor de arhierei, de preoți și diaconi, în prezența membrilor Sfântului Sinod, a reprezentanților autorităților de stat centrale și locale, a numeroși clerici și credincioși.

¹ *Ibidem*, p. 271-272.

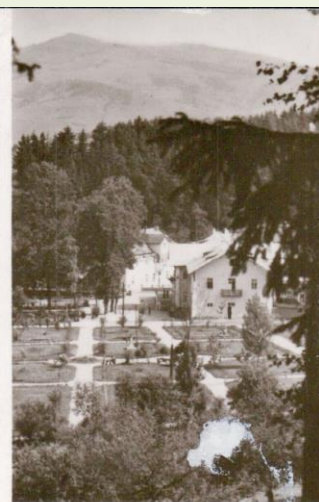
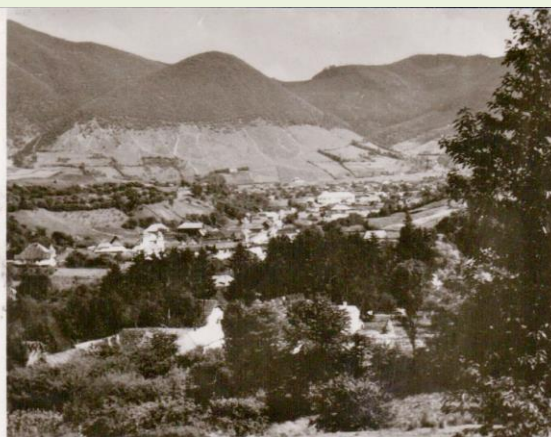
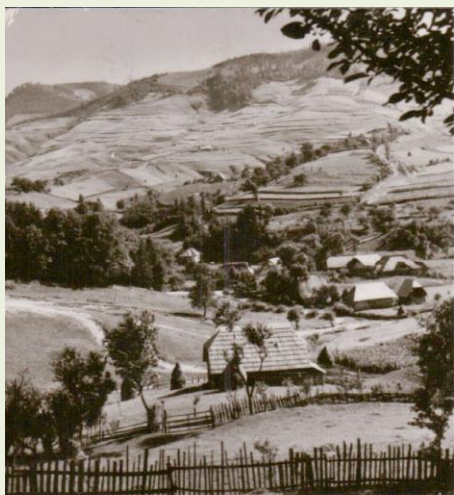
² *Ibidem*, p. 273.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 280.

⁵ *Ibidem*, p. 287.

⁶ *Ibidem*, p. 289.

SÎNGEORZ-BĂI

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „IUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

IOAN PAGU

CETĂȚEAN DE ONOARE AL JUDEȚULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD

Fondator a numeroase coruri mixte și orchestre, printre care AMIUNA,
„în semn de profundă apreciere și recunoștință pentru contribuția remarcabilă la consolidarea
și promovarea valorilor creștine nivelul județului Bistrița-Năsăud și nu numai,
devenind o sursă de inspirație și un reper valoros pentru generațiile
actuale și viitoare, contribuind semnificativ la consolidarea identității creștine
pe plan local, național și internațional”.

ISSN 2285-8229

ISSN-L 2285-8229